Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически партен Нохч-ГІалгІай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГІалгІай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

№ 50 (2262) | КІиранди, 21 июнь, 1959 шу | Мах 20 кеп.

Производство дегІайоалае а машинаши промышленность технически Іалашъяра эша прибораши дукхагІа арахеца а тІаийцача Московски (городской) экономически административни района промышленни предприятей къахьегамхой социалистически декхарех

1959 шера 17 июне бaь

ССКП ЦК-а СОЦАМ

ССКП ЦК-а июньски Пленума яха майоагГІара накъа яха города Москве промышленноста станкостроительни, электротехнически, приборостроительни доакъой предприятей коллективаша оборудовани, машинаш, прибораш, автоматизаце средстваш дукхагІа арахеца кхы тІа а шоашта декхараш тІаийцад.

1958 шера хинначул 1965 шу тІакхоачаш агрегатни станокаш 3,7-зза, прецизионни яраш — 3-зза, автоматически линеш — 4,5-зза, эггара кердагІа йола инструменти измерительни прибораши — 2-зза дукхагІа арахеца декхараш тІаийцад станкостроителаша. ВорхІ шера плана заданел 1,4—2,1 дукхагІа хул уж.

Приборостроителаша прибораш 3-зза дукхагІа арахецаргья, царца хадданза йолча процессашта эшача комплексни автоматизаце прибораш 2-зза дукхагІа а хецаш.

ССКП Центральни Комитето белгалдоаккх Московски (городской) экономически района станкостроительни, электротехнически, приборостроительни заводий къахьегамхоша тІаийца декхараш къаьстта лоархІам болаш хилар, хІана аьлча, керда, йоккха балха овсарле йола, специальни, агрегатни станокаш, автоматически линеш, прибораш, автоматизаце средстваш дукхагІа арахецаро новкъостал дергда вай мехкара промышленность кхы а дикагІа технически кийчъяра практически декхар чехкагІа кхоачашде.

ССКП ЦК тийшаь я, города Москве къахьегамхоша шоаш тІаийца декхараш сийленца кхоачашдергхиларах.

ССКП Центральни Комитето бакъахьа лерхІ союзни республикай компартей ЦК-аша, ССКП крайкомаша, обкомаша халкъа боахама экономически административни районий Советаша керда, кхы а дикагІа йола машинаш, станокаш, прибораш, автоматизацеи механизацеи средстваш дукхагІа арахеца къахьегамхоша дІадоладаь гІулакх хьаллацар а могадар а. Цу гІулакхо новкъостал дергда мехка халкъа боахама дерригa доакъош кхы а дикагІа технически Іалашде аьнна, ССКП XXI-ча съездо оттадаь Іалаьмате доккхий декхараш толамца кхоачашдеча.

ССКП ЦК-а секретарь Н. ХРУЩЕВ

Горьковски экономически района заводашка дІахо а химически продукци дукхагІа арахеца торонаш лахара ССКП Горьковски обкомеи совнархозеи инициатива хьакъехьа

1959 шера 17 июне бaь

ССКП ЦК-а СОЦАМ

Советски Союза Коммунистически парте XXI-ча съезда решенеша дог гІоздаьккха вай мехкарча къахьегамхоша, Іалаьмате чІоагІа патриотически уйла а творчески инициатива а лакхъенна, къовсам лоаттабу промышленноста а юрта боахама а дерригача доакъошка ворхІ шерара план ханал хьалха кхоачашъе.

ССКП Горьковски обкомои Горьковски совнархозои химически а мехкдаьтта чакхдоаккхача а предприятей коллективашца цхьана химически продукци дукхагІа арахеца, царца полиэтилен, полипропилен, фенол, хьаьна спирташ а долаш, предложенеш оттаяьй.

Продукци дукхагІа арахец, йолаш йола предприятеш дикагІа тоаярца а уж шеръярца а, производства процессашта интенфикаци ярца, къаьнара оборудовани хувцарца а Іаламан газах из бедал хиларах тарра пайда эцарца а, химически промышленность дегІайоалае ворхІ шера Горьковски совнархоза хьожаяьчул кхы тІа капитальни вложенеш а ца луш.

Горьковски экономически районе семилетка йистейоалаш арахеца лаьрхІа химически продукци 1964 шера, Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 47 шу дузаш, арахецаргья.

1965 шера химически мехкдаьтта чакхдоаккхача заводаша семилетка заданел совгІа 1 миллиарди 100 миллиони сома продукци лургья.

Мехка экономикеи вай халкъа вахара хьали лакхдеча, химически промышленность чехкка дегІайоалаяр боккха лоархІам болаш хилар белгал а доаккхаш, ССКП Центральни Комитето соцам бу:

Горьковски экономически района заводашка дІахо а химически продукци дукхагІа арахеца торонаш лахара йола ССКП Горьковски обкомеи совнархозеи инициатива могайойла;

СССР-а Госпланаи РСФСР-а Министрий Советаи тІадуллалда Горьковски совнархоза химическии мехкдаьтта чакхдоаккхеи промышленность дегІайоалаяра ворхІ шерарча плана доагтІаш дола хувцамаш юкъе дахьар;

ССКП ЦК-ана лов Горьковски области химическии мехкдаьтта чакхдоаккхачеи заводий а строительни организацей а болхлоша химически продукци дукхагІа арахеца оттадаь гІулакхаш толамца чакхдахар.

ССКП ЦК-а секретарь Н. ХРУЩЕВ

Къилбаседа Кавказерча халкъа образоване болхлой совещани

18—19 июне Грозне хилар халкъа образоване система эргаяккхарах а дІахо дегІайоалаярах а дола Закон кхоачашдара хетаяь РСФСР просвещене Министерствос вІашагІтеха йола Къилбаседа Кавказерча халкъа образоване болхлой совещани.

Совещане къамаьл дир Нохч-ГІалгІай АССР просвещене министра нов. **Г. П. Цыганковс,** Дагестански АССР просвещене министра нов. **Межидовс,** Карачаево-Черкесски халкъа образоване областной отдела заведующес нов. **Сорокина,** Кабардино-Балкарски АССР просвещене министра нов. **Чеченовс,** Калмыкски АССР просвещене министра заместитела нов. **Сидуновас,** Къилбаседа-ХІирий АССР просвещене министра нов. **Тотровс,** Адыгейски облоно заведующес нов. **Патоковс,** Астраханески облоно заведующес нов. **Основина,** Ставропольски крайоно заведующес нов. **Черниковс,** Ростовски облоно заведующе заместитела нов. **В. С. Цыганковс,** Краснодарски крайоно заведующе заместитела нов. **Громовас,** Нохч-ГІалгІай педагогически института директора нов. **Степановс,** Кабардино-Балкарски университета директора нов. **Бербековс.**

Совещане къамаьл дир ССКП ЦК инструктора нов. **Меньшиковас,** РСФСР просвещене министра нов. **Афанасенкос.**

Совещане балхаца дакъа лоацаш бар ССКП обкома хьалхара секретарь нов. **Трофимови,** ССКП обкома секретарь нов. Фоменкои, Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета председатела заместителаш нн. **Бузуртанови Дорохови.**

Города экономически конференце болх йистебаьннаб

19-ча июне В. И. Ленина цІерахча культура Двореце тІеххьара пленарни заседани хилар ССКП Грозненски горкомо вІашагІтехача шоллагІча конференце.

Секцей балхах а тІаийцаьча рекомендацех а хоам бир экономически конференце секцей кулгалхоша.

Ийс секце баьча балхаца дакъа лоацаш хилар 1000 саг совгІа болхлой, инженераш, техникаш, Іилманхой, боахама кулгалхой, партийни болхлой.

Заседане къамаьл дир ССКП обкома секретара нов. Фоменкос. ССКП XXI-ча съездо хьалхашка оттадаь исторически декхараш дика кхоачашдара шоай творчески хьинар оарцагІа даккха аьнна, тІахьийхар цо конференце дакъа лоацаш хинараш.

ГРОЗНЕНСКИ ХИМИКАША ЙОАХ:
„Планах 1965-ча шера арахеца лаьрхІар миссел валовой продукци ханал хьалха, 1964-ча шера, арахеца дош лу оаха“

УКХ ДЕНОШКА вай Даьхен столице—Москве хьаелл ССКП ЦК Пленум. Цунна хетадаь доккхий толамаш даьхад Грозненча химически завода коллективо: ханал хьалха кхоачашъяьй химически продукци арахецара план. Цу дешашца доладир ший къамаьл химикий митинг ше хьаеллаш химически завода партийни бюро секретара нов. **Дягтеревс.** ДІахо йодача хана кхы а доккхагІа балха толамаш даха лаьрхІа ба Грознера химикаш, аьлар цо.

— Вай мехка сихагІа коммунизм хьалъяра денгара ди массаза доал керда къахьегама толамаш доах советски халкъо, — аьлар къамаьл даьча завода директора нов. **Назаровс.**

Боккхача лоархІамера гІулакх да владимирски химикаша дІадоладаьр: дукха зе хургдоацача тайпара механизмаш кердаяхарца арахецаш йола продукци совъяккха лаьрхІад цар.

— Ерригача советски предприятешкарча болхлоша хьаллаьцад свердловчанаша тІаийца декхар а,—йоах дІахо н. Назаровс.

1965-ча шера кхоачашъе езаш йола 7 шера план 1964-ча шера, 6 шера кхоачашъе лаьрхІад цар. ХІаьта, селхан радиоца хьаккхайкадеш вайна хаза ма хазарий Горьковски экономически районерча химикаша тІаийца декхар а. Цу районерча болхлоша лаьрхІад семилетка продукци арахецара план 1964-ча шера, сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 47 шу дузача денга кхоачашъе, аьнна.

Иштта доккхий а сий дола а декхараш тІаийцад Москверча городской экономически районерча болхлоша а.

— Сийлахь-йоккхача Советски Союза Коммунистически партес, цун Центральни Комитето шоашта хьалхашка увттаду сий дола декхараш кхоачаш а тІеххоачаш а деш хьабоагІа вай мехкара къахьегамхой,— йоах дІахо нов. Назаровс.

ССКП ЦК июньски Пленума сийленца накъа бахара шоаш денна дош кхоачашдаьд Грозненча химикаша: 1965-ча шера кхоачашдергдолаш вай тІаийца декхараш а цхьа шу хьалха, 1964 шера кхоачашде вІаштІехьа даргда аьнна хет сона, хІаьта вай заводо ерригача Горьковски предприятеша цхьана хецар миссел продукци ара а хецаргья.

Митинге гулбеннараша чІоаггІа тІоараш а тохаш, дегаш раьза хинна тІаийцар Назаровс даь къамаьл.

Трибуна тІа я № 17-18 йолча цехерча смена начальник нов. **Дронкина.**

— Цехерча ерригача коллектива цІерах къоабалдеш хьаллоац аз химически продукци арахецара семилетка план цхьа шу хьалха кхоачашъелга, — аьлар цо.

Укх 1959-ча шера план тха цехо кхоачашъергья 18-ча декабре. Цехерча химикаша дегаш раьза хинна хьаллоац владимирцаша, свердловчанаша, горьковчанаша, москвичаша дІадоладаь сий дола гІулакх.

Цул совгІа ССКП ЦК Пленума сийна из хьаеллача денна производства отходашта обработка ергйола керда термически установка болх бе йолаялийта а лаьрхІад цеха коллективо.

— Тха цехерча химикаша дош лу,—аьлар № 1-12 йолча цеха воккхагІа волча аппаратчика нов. **Кутузовс,** — ворхІ шера план ханал хьалха, 6 шера кхоачашъе. Оаха дегаш раьза хинна тІаэц владимирцашеи, свердловчанашеи, горьковчанашеи, москвичашеи дІадоладаь из сий дола гІулакх.

Къамаьл дир № 48 йолча ремонтно-механически цеха газосварщика нов. **Козадеровс.**

Ремонтно - механически цеха коллективо къахьегарга хьежжа балха толамаш даха вІаштІехьа доал вокха цехий болхлой а. Цудухьа тхоай низ кхо ца беш дикагІа къахьега гІерт тхо. Укх деношка тха цеха коллективо хьалъяь йоаккхаргья коксоване установка. Из хургда оаха Пленума луш дола совгІат.

Райкомеи райисполкомеи цІерах химикий болх даькъала бийцар ССКП Сталински райкома секретара нов. **Садыковс.**

Митинге къамаьл дир ССКП Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара нов. **А. С. Трофимовс.**

— Берригача Грозненча къахьегамхой дегаш кура а гІоз а даьхад оаш доахача доккхийча балха толамаша,—аьлар цо.—Парте обкомеи, горкомеи, совнархозеи, республика Министрий Советеи цІерах аз даькъал бувц шун сий дола болх, хІаьта дІахо йоацача хана кхы а доккхагІа оаш къахьегама толамаш доахаргхиларах теша а теш.

Берригa гулбеннараш раьза а болаш резолюци тІаийцар митинге.

— Оаха чІоагІа раьза хинна хьаллоац владимировцаша, свердловчанаша, горьковчанаша, москвичаша дІадоладаь сий дола гІулакх,— йоах резолюце тІа.

1965-ча шера лаьрхІа йола валовой продукци арахецара план ханал цхьа шу хьалха, 1964-ча шера кхоачашъе декхар тІаэц оаха. Из декхар ханал хьалха кхоачашде тха вІаштІехьа даргда балха юкъе керда техника яхьарца, технологически процесс керда яккхарца, керда объекташ хьалъярца, хІанз йолаш йолча объекташка мамогга дукхагІа продукци арахецарца. Цул совгІа планал 10,4 процент лакхъергья къахьегама овсарле, социалистически декхарех тІаийцар 9,1 процент мара йоацача. Арахецача продукце ший мах 12,2 процент лохбергба.

Сурта тІа: Грозненски химически завода болхлой митинг. Трибуна тІа я нов. Дронкина.

М. АХРИЕВ.

Н. Кобиашвиле сурт.

Ах шера план — ханал хьалха

ССКП ЦК июньски Пленума сийна 20 июне мехкдаьтта даккхара ах шера план кхоачашъе дош деннадар Гудермесски мехкдаьтта управлене нефтяникаша, хІаьта продукцех дІабода мах лохбара счетах 150 эзар сомал кІезигагІа доацаш паччахьалкхен рузкъа кходе а лаьрхІа дар цар.

Толамца кхоачашдаьд нефтяникаша шоай дош. 15 июне шоай декхараш — ах шера план ханал хьалха кхоачаш а яь, паччахьалкхенна 300 эзар сом ахча кходаьд цар. Дика совгІат да из 24-ча июне хьаеллача ССКП ЦК Пленума.

Н. ЗАЗДРАВНЫЙ.

Резерваш гучайоах

Производства юкъера резерваш гучайоахаш тІеххьарча шин бетта баь болх лаьрхІар укх деношка Грознерча пивоваренни завода болхлой коллективо.

Партийнии, профсоюзнии, комсомольскии организацеша боккха болх баьб готта моттигаш дІаяха, керда техника балха юкъе йоалае, дезача балхашта механизаци е, къахьегама овсарал лакхъе завода коллектив оарцагІа йоаккхаш.

Дика вІашатІехьа баьккха из болх дІабахьар бахьан долаш лоацчача хана 4 бродильни чан оттаяьй, хІаране чу 4 эзар декалитр чуйодаш. Цо торо хулийт 50 эзар декалитр соахкарчул дукхагІа продукци арахеца. Вешта аьлча, 1640 эзар сома маьха продукци дукхагІа арахеца.

Керда механизированни фильтрационни чан оттаяр бахьан долаш сусловарочни цеха низ 15 процент лакхбеннаб.

Керда чан болх бе йолаялийтаро шера 75,9 эзар сома экономи ергья. Керда отделени хьаярца вторични цех шеръяьй, иштта кхыдола пайдане балхаш а даьд заводе, хІаьта завода керттера инженер нов. Албогачиев председатель а волаш заводе вІашагІъеллача комиссес дІахо а завода керда торонаш гучайоахаш болх бу.

Хургйолча ССКП ЦК Пленума сийна кхы а чІоагІагІа хьинар айдаларца керда дар балха юкъе кхухьаш, керда къахьегама толамаш доахаш ба завода болхлой хІанз.

У. АБАДИЕВ.

СИХХА ЧУЭЦА ЯЛАТАШ!

ЯЛАТАШ ЧУЭЦАШ ДА

ШАЛИНСКИ РАЙОНЕ укх шера эггара хьалха мукх хьакха йолаеннай «Шалински» совхоза 1-ча, 2-ча, 4-ча отделенейи «Джалка» яхача совхоза 6-ча отделенеи болхлой коллективаш.

Царел дукха тІехьа ца юсаш мукх хьакха йолаеннай «Джалка» яхача совхоза 2-гІеи 3-гІеи отделенеш а. Царех цхьацца яраша хІанзале бІаь а кхы совгІа а гектар лаьттан тІара хьекха мукх гулбаьб, хІаьта укх деношка арда а болабергба.

«Джалка» яхача совхозе 38 комбайни 16 навесной и 14 прицепнойи жаткаши, 69 трактори, кхыйола юртбоахама эша машинаши я. Цу техниках бизза пайда эце 8—10 дийнахь дерригa ка бола ялаташ чуэца вІаштІехьа даргда совхоза.

Цхьабакъда, цхьадола гІулакхаш во латт районе. Во лел дика хьийкъа ялаташ Іодахка а цІенде а хьатташ кийчъелга. «Джалка» яхача совхозо, хьатта дІадогІа бІоагІий дац яхаш, хІанз а электричество йиллаяц. Цудухьа ялаташ дега а машинаш тІа тІадотта а дукха болхлой безаргба. Нагахьа санна уж балхаш сих ца дойя, дага а доладенна довр кхерам ба ялат.

Комбайнаш тІера ялаташ хьатташка хьатІаоза тракторашта тІехьа тувса тележкаш кийч ца яр бахьан долаш ялат говр-вордашца а машинашца а чуоза лаьрхІад совхозаша. Из бахьан долаш ялат заготзерно пункте дІахьолга тІехьа далар кхерам болаш а да.

ХІанз а мукх хьакха йолаеннаяц «Джалка» яхача совхоза 1-гІа отделени.

— Жаткаш мукх хьакха ара хІана яьнняц шун? — аьнна даьча хаттара жоп луш, управляющи волча Умаровс аьлар: — ХІанзалца догІаш ма дийлха дий вайна, цудухьа дисад тІехьа.

Из цхьаккха бахьан дац. Цар отделенех а йоахкаш ядача кхыча отделенешка дийлха деций догІа.

Цу гІулакха теркам бе беза районий партийни а советски а организацеша.

Х. ГАЛАЕВ.

МАГІАЛБИКЕ ЯЛАТАШ ХЬАКХА ДОЛАДАЬД

(Тха корр. Телефонаца). МагІалбика района «Кавказ» яхача совхоза кхашка мукх хьакха болабаьб.

Эггара хьалха мукх хьакха араьяннай цу совхоза № 1 йола бригада.

Іурра денз сарралца болх беш хьайоагІа тракторист Головашови жаткай машинист Свистельникови тІахьожаш йола агрегат.

Иштта дика болх беш я шоллагІча бригада Пузенко Василий керте латта ялат хьокха агрегат а.

Совхоза опыт йолча механизатораша дош лу хІара дийнахь 30—40 гектарал кІезигагІа доацаш ялаташ хьакха.

Ялаташ хьакха дІаотта мара ца езаш кийча латт совхозе 7 прицепнойи 2 лафетнии жаткаш, подборщикашца Іалашъяь я 12 комбайн.

НОРМАШ ТІЕХКХОАЧАШЪЮ

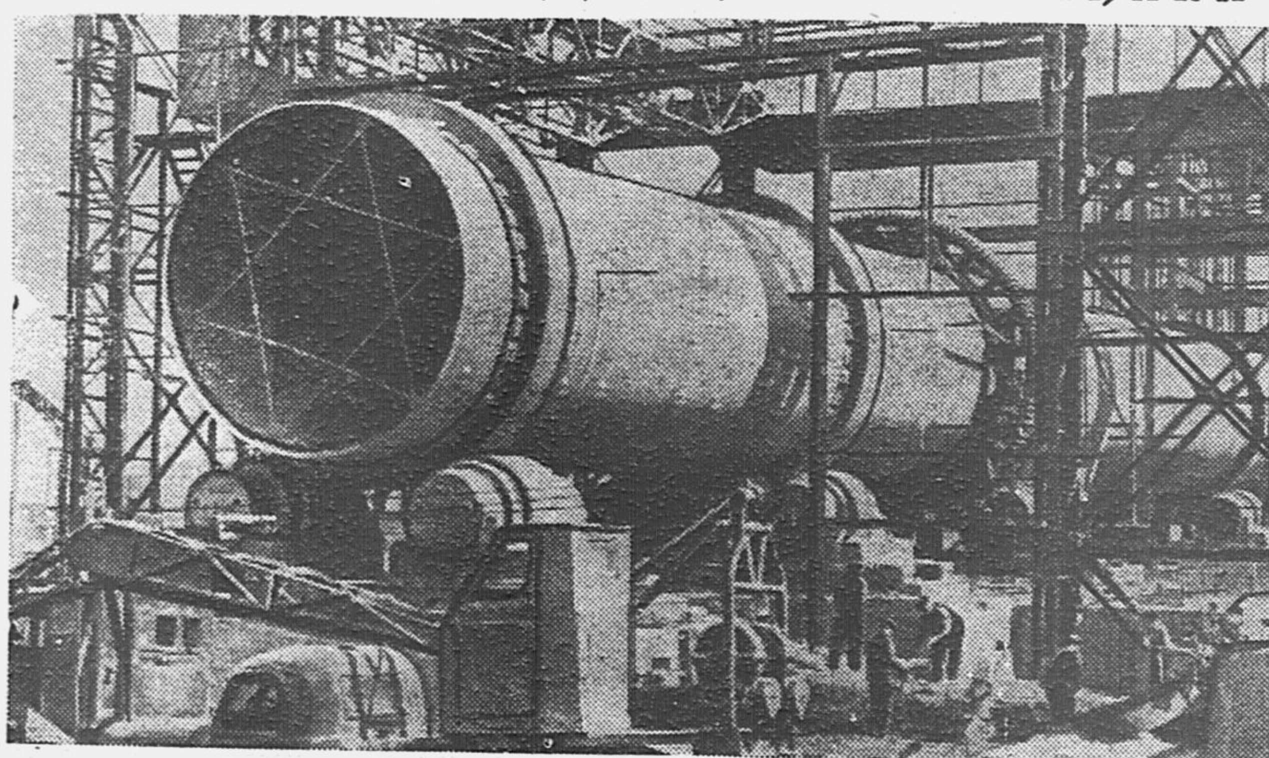
Сихбенна мукх хьокхаш боахк Гудермесски районера «Дружба» яхача совхоза механизатораш. Хьалхара бІаьш гектараш хьекха баьннаб уж. Шерра социалистически яхь яьржай жаткай машинисташта юкъе.

Дика къахьег Байданов Николайс кулгалдеча бригадерча механизатораша Г. Сончикеи И. Саенкои.

«Беларусь» яхача трактора тІа болх беш ва 2-ча отделенера механизатор Джамурадов Мовлади. Цхьан дийнахьа нормах 18 гектар хьакха езача 30 гектар мукх хьекхар Мовладе навесной жаткаца.

Балха нормаш тІеххоачашъю механизатораша М. Хизриевс, А. Эдиевс, кхыбараша.

ЦЕМЕНТНИ ПРЕДПРИЯТЕШ ЭРГАЯХАР

САРАТОВСКИ ОБЛАСТЬ. Укх семилетках Вольск яхача городе эргаяьккха тоае лерхІ йиъ цементни завод. Эргаяьха тоаяр бахьан долаш шозза дукхагІа цемент ергья цу предприятешка.

«Большевик» яхача заводе хьалъеш латт 135 метр дІоахал долаш йола го боаха йоккхий пишкаш а йолаш шиъ керда технологически лини. Царех цхьацца пишко хІара шерра-шера бІаьш эзараш тоннаш цемент ергья. Хьалхара технологически лини болх бе йолаялийта лерхІ Сийлахь-боккхача Октябра 42 шу дузача денга, хІаьта шоллагІъяр — 1960-ча шерах хьалхарча ах шера. Уж пишкаш болх бе а йолаелча, хьалха денз болх беш хиннараш эргаяьха тоа а йича цу предприятешка еш йола цемент 2,5-зза дукхагІа хургья.

Сурта тІа: го боахаш йолча пишка монтаж.

Е. Соколова сурт.

ТАСС фотохроника.

Даьхенна — дукхагІа шура

Денгара-денга шерлу Первомайски района юрта боахамерча къахьегамхошта юкъера социалистически яхь. Кхашка а, фермашка а ССКП ЦК Пленума совгІаташ кийчдеш хьинаре къахьег колхозникаша.

Ленина цІерахча колхоза доярка Попович Марияс планах шера хІара Іаттагара 1300 килограмм шура яккха езача метте 5 бетта 1202 килограмм яьккхай. Пленум хьаеллача денга хІара Іаттагара 1500 килограмм шура яккха аьнна денна дош кхоачашдеш ший низ ца кхобеш къахьег цо укх деношка.

Шоаш леладеча доахангара планах ах шера яккха езачул дукхагІа шура а яьккха накъа болх Пленума Орджоникидзе цІерахча колхозера доярка Хачароева Совдат, «Заря» яхача колхозера Чапанова Азинат, «ДоттагІал» яхача колхозера Царагульгова Аминат, иштта кхыбараш а.

А. АУШЕВ.

Ейгача промышленноста болхлой дош

Республика ейгача промышленноста министерства предприятей болхлошеи, инженерашеи, техникашеи, гІулакхерча нахеи 1959 шера 10-ча июне баь ССКП ЦК соцам бувцаш а, Свердловски экономически района предприятей коллективай инициатива хьаллоацаш а шоай хиннача собранешка валовой продукци арахецара ворхІ шера план 1964 шера кхоачашъе аьнна, дош деннад.

Уж декхараш кхоачашдара эшарех предприятей коллективаша керттера лерхІ предприятеш эргаяхар, балхашта дукхагІа механизаци а автоматизаци а яр.

Ф. ТКАЧЕВ.

Нохч-ГIалгIай республика партийни актива собрани

„Сталински областе къахьегамхошца беча массово-политически балхахи из тоабарахи“ ССКП ЦК-ас бань соцами республика партийни организацей декхараши

А. С. Трофимовс яь доклад чакхъяьнначул тIехьагIа хинна пренеш

Доклад йистеяьлча пренеш йолалелар. Эггара хьалха къамаьл де дош делар химически завода парторганизаце секретара нов. Дегтяревна.

— ЧIоагIа дог раьза долаш тIайийцар Грозненски химически завода къахьегамхоша «Сталински областе къахьегамхошца беча массово-политически балхахи из тоабарахи» парте Централни Комитето бань соцам, — йоах нов. **Дегтяревс.**

ТIеххьарча хана дикка тоабеннаб заводе массово-политически болх, къаьстта айбеннаб из ССКП XXI-гIа съезд хинначул тIехьагIа. Агитатораш, лектораш болаш 150 саг коммунисташи, комсомольцаши, инженерно-технически болхлойи ба заводе. Завода болхлоша сий а ду агитаторий. Массово-политически болх тоабеш завода партийни организацес а пун агитколлективо а Iоаяьча опытах дийцар дIахо нов. Дегтяревс.

Берригача массово - политически балха кулгалдеш дика из болх бовзаш бола коммунисташ ба. ХIанз цу балха юкъе дукхагIа хьалхле лелаю болхлой, къаьстта сменай начальникаш увз завода партийни организацес. Царга болхлошта докладаш, беседаш, лекцеш ешийт. ДIабахача пхе бетта болхлошта цар болх беча метте а общежитешка а политически Iалама-Iилмани темаех 90 лекци йийшай.

Дика вIашагIбелла ба заводе культурно - просветительни болх а. Щей долча деношка вIашагI а кхийте ерригача коллективаца цхьана белгалду из цIей, экскурсешка ух, кхыйола мероприятеш ю.

Наха юкъера болх дикагIа дIабахьара доккха новкъостал ду завода многотиражни «Химик» яхача газето. Тоабеннаб заводе гойтара агитаце болх а. Массово-политически болх тоабаро торо хилийтар завода коллектива тIеххьарча хана йоккхий къахьегама коталонаш яха. Укх деношка 6 бетта йола валови продукци арахецата план кхоачашъяьй заводо, хIаьта ССКП ЦК Пленум хьаеллача денга шоаш тIайийцача декхарел совгIа 7 млн. сома продукци яла а лаьрхIад завода болхлоша.

Даьхача толамех кхоачамбеш бац завода болхлой. ХIара денна керда торонаш лехаш, керда декхараш тIайидеш хьабоагIа завода болхлой. Дукххьал рационализаторски предложенеш балха юкъе йоалаярах спирт арахецилга 10—15 процент лакхденнад, бедал йоаелга 10 процент лохдаьд. Боккха болх бу заводе производственни процессашта автоматизации механизации еш а.

ССКП ЦК июньски Пленума боаггIача тайпара накъа бахара инициатор а хинна дика хьокхамаш доах химически завода болхлоша.

Завода балха цхьадолча кхоачамбоацарех а дийцар нов. Дегтяревс. БоаггIача тайпара къовсам лоаттабац къахьегама дисциплина телхаерашца, балха юкъе кхахьац производстве хьалха латтарий балха опыт. Заводе политпросвещене кабинет ца хиларо а чIоагIа новкъарло ю массово-политически болх боаггIача тайпара дIабахьара гIулакха.

ДIахо къамаьл даьча комсомола обкома секретара нов. **Понюковс** белгалдир ССКП XXI-ча съезда решенеш кхоачашъяра берригa низ тIа а бахийта областной партийни организаце кулгалца республикерча комсомольцаша даьха доккхий къахьегама толамаш. Масала, мехкадаьтта доадара дукхьал къовсам лоаттабеш дIабахача 5 бетта комсомольски копилка чу 10 эзар тонн мехкдаьттеи дукхха эзараш кубически метраш гази Iоаяьй комсомольцаша. Из да дIадахача 3 шера Iоадаьчох ахане лоархIам болаш.

Къаьнача гIулакхашта дукхьал къовсам а лоаттабеш керда къахьегама коталонаш яхара наькъаца хьалххувш йоагIа вай къона тIехье коммунистически уйланца кхетаярах, Iомаярах дийцар дIахо нов. Панюковс. Цу оагIорахьа, дикка тоабаьб шоай болх комсомола обкомои горкомои тIеххьарча хана.

Цунга хьежжа дукха кхоачамбоацараш а да вай кагирхошта коммунистически кхетам балара балха юкъе. Дукха ба кагирхой харцахьа лелаш, ца доагIа гIулакхаш леладеш. ДукхагIа долча даькъе уж ба цхьаннахьа балха боацаш бола кагий нах. Берригa кагий нах балха юкъе оза беза, тIаккха кIезига хургба харцахьа лелараш. Цхьабакъда, цу лоархIамерча гIулакха йоагIача тайпара терко яц цхьаболча предприятей кулгалхоша. ХIанз юкъера школаш йистейоахах кхо эзар саг ва, хIаьта уж балха дIанийсбе 820 моттиг мара яц.

Кагирхошта дика гIулакхаш, дика оамалаш Iомаяра уж коммунистически уйланца кхетабара болх дIабахьара новкъа а дукха духьаленаш нийслу комсомола обкома. Цу даькъе тхона, комсомольски болхлошта, хадданза новкъостал де декхарийла ба вай творчески болхлой, печать, радио.

ДIаяхача ханах юхедисача зенерча гIулакхашта дукхьал къовсам лоаттабелга мела лел вай хIанз а. Дукха ба кулгалхой шоаш хьокхам а луш цу кхоачамбоацарашта дукхьал ца бовлаш, хIаьта цхьабола юрташкара хьехархой дына гIулакх делгеи берашта дешар хьехилгеи вIаши нийсдеш ба.

Къамаьл де дош лу ССКП Наурски райкома секретара нов. Илюхина.

— ВорхI шера план кхоачашъе берригa низ тIабахийта къахьегаш, шерра социалистически яхь йоаржаяьй тха районерча колхозникашеи совхозий болхлошеи,—йоах нов. **Илюхина.**

Доккхий декхараш да районерча къахьегамхоша укх шера кхоачашде тIайийцараш. ХIанзалехьа а хьалхарча ах шерара дулх даккхара задани кхоачашъяьй, кхоачашъеш латт кхыйола планаш а.

Дикача хьокхамашца уж декхараш кхоачашдайтара боккха болх бу района партийни организацес. ТIеххьарча хана дикка айбеннаб тха районе лекционни пропаганда болх. 500 совгIа лекции доклади йийшай районе дIабахача пхе бетта, царех дукхагIа яраш бригадашкеи, фермашкеи, кхыйолча нах болх беш болча моттигашка а ешаш. Къаьстта белгалде деза тха лектораша шоай докладаш района, колхоза, совхоза вахарца бувзам болаш еш хилар.

Гойтара агитаце боаггIача тайпара лоархIам а беш, дукхагIа пайда баргболча тайпара из лелаеш парторганизацеш дукха я районе.

ДикагIа болх берий опыт йоаржаеш а дукха болх баьб районерча агитатораша.

Культурно-просветительни учрежденей балха юкъерча кхоачамбоацарех а дийцар н. Илюхина. Къаьстта во лел районе кино хьокхара болх, хIаьта цу балха йоаггIача тайпара терко еш культура министерства болхлой а бац.

Районерча агитационно - массови балхах а боахама гIулакхех а къамаьл дир Наьсарен райисполкома председатела н. **Тебоевс.**

ССКП XXI съезд хинна дукха хаеце а Iалальмате доккхий балхаш даьд къахьегамхоша, съездо оттадаь декхараш кхоачашдеш.

Боахама а культура а гIулакхаш кхоачашдара боккха лоархIам болаш да наха юкъе политически а агитационно-массови а балхаш лерттIа вIаштIехьа дахар. ССКП ЦК Сталински областерча къахьегамхошца беча массово-политически балхах яьча постановлене яххача бесса, укх тIеххьарча хана массайолча формаех пайда а эцаш, массово-политически болх дIахьу тха районе.

Районерча 240 агитаторех латтача 22 агитколлектива юкъе хадданза наха юкъе агитационно-массови балхаш деш ба партийнии, советскии, комсомольскии болхлой, боахама кулгалхой, интеллигенци.

1-ча апреле денз районе 200 совгIа лекци, 51 доклад, 285 совгIа беседа яьй.

Къаьстта дукхагIа теркам тIабахийта, совхоза отделенешка, фермашка, бригадашка, звеношка беча практически балхаца бувзам болаш, йийшай агитатораша ССКП XXI съезда материалаш. Оттаяьча планах хIара кIирах цхьан дийнахьа еш районе лекцеш.

Доккхий толамаш даьхад районерча къахьегамхоша. ДIабахача пхе бетта совхозаша хIара Iаттагара соахкарчул совгIа 300 килограмм шурий яьккхай. 10-ча июне пачхьалкхенна шура дIаялара ах шера план 97 процент кхоачашъяьй районо. ХIаьта ах шера йоагIа дулха план 45 процент а кхоачашъяьй.

Соахка 1,4 килограмм мара ца яьккхача укх бIаьсти хIара устагIа тIера 2,3 килограмм тха даьккхад совхозаша. Укх шера ерригa 270 центнер тха даккха йиш хургья совхозашка.

Тха районе ба цIи хеза болхлой, доярка Холухоева, хIара устагIан тIера кхоккха килограмм тха даьккха Алиев, иштта кхыбараш.

Квадратно - гнездовой хьисапе дIайийнай 1900 гектар хьажкIий. ХIанз оасара аравулаш 3 эзар совгIа саг ва тха районе, хIаьта укх тIеххьарча деношка 3 эзар гектар хьажкIашта оасар а даьд. Болхлошта а, бригадашта а, отделенешта а юкъе социалистически яхь яьржай укх тIеххьарча деношка. ССКП райкомои райисполкомои дика болх баьчарна луш йола ЦIе байракхаш араяхар бахьан долаш соахка геттара во болх баьча СурхотIарчеи, Долакха-Юртарчеи отделенеша оасарах кхаш цIендарах ЦIе байракхаш яьхай.

Ала дезаш да тха балха юкъе кхоачамбоацараш хилар. Районе 8 эзар гектар кIа довра бахьан, кхыдола балхаш дешшехьа а, из лаьтта аха а аьха, хIама дIае езаш да тхо. 80 комбайнах ремонт яь яьнна 40 мара яц, 17 комбайнер а эш тхона.

Нахацара политически болх оаха дикагIа боре уж кхоачамбоацараш кIезигагIа хургдар. Массанахьа а дика вIаштIехьдаьнна дац социалистически яхь болхлошта юкъе йоаржаяра гIулакх. Массанахьа а арахецац къахьегама листокаш а.

Н. Трофимовс е йоагIаш а ниса а критика йир Назрановски района. Оаха дош лу тIоай низ ца кхобеш уж дерригa кхоачамбоацараш дIадаха а нахацара политико-массови болх лерттIа вIаштIехьа а баьккха, района хьалхашка латта боахама а культура а декхараш кхоачашде а.

ДIахо къамаьл даьча Нохч-ГIалгIай республикански Iилмани политически хьехамаш доаржадеча общества члена н. **Дулерайна** белгалдаьккхар ССКП ЦК Сталински районерча къахьегамхошта юкъе беча массово-политически балхах яь постановлени республике лекционни пропаганда тоаяра чIоагIа лоархIаме хилар.

Общества ерригача организацей а лекторий а керттера болх ССКП XXI съезда материалаш, къаьстта н. Н. С. Хрущева доклад наха цIена кхетаергйолча тайпара дIаешилга хиннад. Цул совгIа дукккхача темаех лекцеш йийшай лектораша, инженераша, лораша, хьехархоша, иштта кхыбараша.

ХIанз вай мехка коммунизм хьалъяра ворхI шерара программа кхоачашеш къахьегамхой боахкача хана боккха лоархIам болаш да лекционни пропаганда болх махулла дикагIа тоабар, еча лекцей идейно-теоретически боарам лакхбар, из болх вахарца бувзам болаш дIабахьар.

Вай республике хIанз общества юкъевоагIаш 2577 саг ва, царех 700 саг Грозненера 1800 саг республика районшкареи а болаш.

1956 шера 3112 лекци мара ца йийшача общества членаша 1958 шера 14000 лекции, 1959 шера пхе бетта 8000 гаргга лекции йийшай.

Дукха цIи хеза, ладувгIача наха безабенна лектораш ба республике, къаьстта Гудермесски, Наурски, Сунженски, Шалински районашка а болаш. Укхазарча лектораша лекцеш йийша ца Iеш, тематически сайренаш, хаттарий жопий сайренаш а иштта кхыдола балхаш а ду. Уж дерригa балхаш вахарца дийза дIадахьарца наьха балхацара безам совбоал, лекцешка дукхагIа ладувгIа безам а хул.

Дика балхаш деш я «Малгобекнефта», Сунженски района Троицкая яхача станицера, Надтеречни района Знаменка яхача юртара, «Красный молот» яхача заводера, иштта кхычахьара лекторий группаш. Дика болх беш я тIеххьарча хана совнархоза лекторий группа а.

Нестеровская яхача станице общества члений группо «ДIахо йодача хана хьайбай продуктивность лакхъяра тIехьа» яхача темах тематически сайре яьй. Лекци яьнначул тIехьагIа балха опыт ювцаш къамаьл дир ферма заведующес, дояркаша, бригадираша, механизатораша.

«Красный молот» яхача заводе экономически темаех бIарчча лекцей цикл йийшай. Цу цикла юкъе яр «ВорхI шера плани Нохч-ГIалгIай АССР халкъа боахами культуреи дегIаяра перспективаши» яха а «Денал а, хьаькъал а, оамал а йолаш саг хьалкхевара мел лоархIаме ба къахьегам» яха лекцеш а.

Парте Грозненски горкома секретара нов. **Симарзина** ший къамаьлаца белгалдаьккхар парте ЦК соцамах хьехам а эцаш, Грознера парторганизаци нахацара ший политически болх эргабаьккха тоабеш хилар. Агитации пропагандии, йоах цо, тIаьтIа дукхагIа наха дегIала йолаш, къахьегамхой творчески хьинар айдеш, бригадашка, семилетка хьалхарча шера программа ханал хьалха кхоачашъяра социалистически яхь шерагIа йоаржаеш я.

Городской партийни организаце беш бола идеологически болх СССР халкъа боахам дегIабоалабара йолча контрольни цифрех нов. Н. С. Хрущевс яь доклад а, ССКП XXI-ча съездо даь соцамаш а дукккхача наха дIадовзийташ, ворхI шера план хахал хьалха кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIа боахаш хиннаб.

Сталински областе къахьегамхошта юкъе массово-политически болх мишта латт а, из тоабара фу де деза а дувцаш болча парте Централни Комитета соцамо къьгга хьахьокх, йоах нов. Симарзина, къахьегамхой коммунистически кхетамца кхебара гIулакха парте мел чIоагIа йоахко ю. Цу соцам тIа кхы цIаькха а белгалдаьккхад, вай мехка коммунизм хьалъелга миллионаш болча наьха практически декхар а хинна дIаэтталга. Коммунизм хьалъяра перспективаш йовзаш, шоай къахьегама декхараш кхетадеш, балха а политически а хьинар айденна къахьегамхой хилар хIанз къаьстта чIоагIа лоархIам болаш да.

Укх тIеххьарча хана ший болх дикка дийнбаьб «Красный молот» яхача машиностроительни завода парторганизацес, цо ший нахацара бувзам чIоагIбаьб, нахацара политически болх дика бе ховргдола нах юкъеэзаб агитколлективашта.

Нахацара политически болх дика лелабеча агитколлективаша заводе яьча беседай лекцейи цIераш а яьха, нов. Симарзина белгалдаьккх цох производственни болх тоалуш хилар.

— Заводера политически-кхетама болх тоабарца,—йоах цо дIахо,— парторганизаце нахацара ший бувзам чIоагIдарца дувзаденна да «Красный молот» завода коллективо ший балха план 101,8 процент кхоачашъяр, къахьегама овсарле соахка цу юкъа хинначул 8 процент лакхъялар.

ССКП ЦК соцамга хьежжа, белгалдоаккх цо ший къамаьлаца, нахацара политически а агитационно-пропагандистски а болх тоалуш боагIа Грознерча Къахьегама ЦIеча Байракха орден йолча нефтеперерабатывающи заводе а. Цу заводе хадданза нахаца политически болх беш 99 агитатор ва, царех 70 саг инженерно-технически болхлой а болаш. Цар чIоагIа болх бу тахан вайна хьалхашка латтача декхарех къахьегамхой дIакхетабеш а, уж декхараш сийленца кхоачашдара цар низ оарцагIа боаккхаш а. Завода коллективо дукхха а мехкдаьтта продукташ еннай планал совгIа.

ДIахо нов. Симарзина дувц укх тIеххьарча хана агитационни-массови болх гIишлонаш еча организацешка а дикка тоабенна хилар.

— Сталински областе массово-политически болх мишта латт а, из тоабара фу эш а дувцаш вай парте Централни Комитето бань соцам — XXI-ча съезда решенеш кхоачашъяра йола программа я, — аьлар ший къамаьлаца парте Курчалоевски райкома секретара нов. **Адсаламовс.** ДIахо цо белгалдаьккхар, нахацара политически болх тоабара дош партийни активе дийца а дийцаь, районерча партийни организацес из болх дикка шербаь хилар, района хьалхашка латта боахама а культура а декхараш дикагIа кхоачашде нахаца лелабеча политически балхо новкъостал деш хилар.

Къаьстта чIоагIа политически болх тоабе оарцагIа яьннай района парторганизаци XXI съезд хилча денз. Дукха болх бу 566 агитатор чувоагIаш йолча тха агитколлективаша. 45 эзарнел дукхагIа къахьегамхой чу а лоацаш эзараш беседаш яьй цар къахьегамхошта.

ДIахо нов. Адсаламовс дувц, района предприятешка, колхозашка, хьайбай фермашка Iалальмате чIоагIа айденнача къахьегама хьинарца шерра социалистически яхь йоаржа а яь, семилетка хьалхарча шера план кхоачаш а тIеххьоачаш а яра къахьегамхой тIабийрзаь хилар. Района колхозашка, йоах цо, шоза оасар даьд 2732 гектар хьажкIашта, 2981 гектар гидуаргашта. Къаьстта дика балхаш ду Ленина цIерахча колхоза н. Умхаевас доал деш йолча полеводчески бригадо, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат комсомолка Эдиева, комсомолка Магомадова керте латтача звеноша.

Колхозий фермашка дика балхаш деш бола доярки белгал а баьха, нов. Адсаламовс дувц районо тIайийцаь социалистически декхараш кхоачашдара гIулакх. Шура йоахкара план 121 процент, дулх дохкара план 113 процент, фуаш дохкара план 185 процент кхоачашъяьй районо хьалхарча ах шера.

Каргалински районерча станични Совета председатела нов. **Юрьевс** ший къамаьлаца белгалбир, партийни организаце кулгалца станицерча къахьегамхоша шоай юрт хозъеш, тоаеш гаьнаш йогIаш беш бола боккха болх.

— Оаха наха дош деннад,—аьлар цо,—трубашка гIолла хий дулларгда, аьнна, цхьабакъда, цу деша тхона новкъостал деш яц коммунальни боахама министерство.

Мамогпа сихагIа ялат чуийцаь даккхара даькъе шоаш тIайийцаь декхараш белгал а даь, нов. Юрьевс дувц шоай станицерча къахьегамхой культурни хьашташ Iалашдара республика культура Министерствос кIезига йоахко еш хилар.

Сталински областерча массово-политически балхах ССКП ЦК яь постановлени кхы мел йолча партийни организацешта а йоагIаш я аьнна, дIадоладир ший къамаьл **Н. Шаухоевас.**

ХIара партийни организаци, коммунист, агитатор декхарийла ба вахарца, боахамца бувзам а болаш, нахацара политмассови болх дIабахьа.

Тха колхозникаша тха районерча Сталина цIерахча колхозаца шоай лаьца социалистически яхь кхоачаш а еш, пачхьалкхенга 1959 шера соахкарчул дулх 2-зза шура 1,3-ззеи дукхагIа дехкад. ХIанзале а 520 центнер дулх дехкад оаха пачхьалкхенга.

Боккха боахам ба тха колхоза. Тха 21 эзар боабишк, 18 эзар котама кIориг, иштта доахан, Iаьсий да.

Квадратно-гнездовой хьисапе 600 гектар хьажкIий дIайийнай оаха укх шера, хIаьта хьажкIаш лелаечар хIара гектара тIара 104 центнер яккха дош а деннад.

Уж лакхе белгалдаьха толамаш дахара новкъостал даьд нахацарча политико-массови балхо. Парте боаца колхозникаш юкъе а озаш, йийла йола партийни собранеш ю оаха. Колхоза юкъара а бригадни а собранеш а еш, тхоай агитатораш ка, лектораш гIолла агитационно-массови болх бу оаха.

Тха 48 сагах латтача агитколлективо беш бола керттера болх ССКП XXI съезда материалаш наха дIахьехилга ба.

Тха колхоза хьалхашка латтача декхарашца: дулх, шура, тха, комсаш, доакъар, ялат, хьайбаш совдахарца бийза лелабу оаха нахацара политически болх.

Парторганизаци уж доккхий декхараш хIара къахьегамхочунга, колхозага, къаьсттача фермашка кхоачашдайта гIерт, махулла, тайп-тайпарча агитмассови балха формаех пайда а эцаш.

Жа ларга долададалехьа, жа лоргаршца собрани йир оаха, хIаьта 15 дийнахь из болх баь боаккхилга тIа а ийцар колхозникаша. ХIара бригаде, звене баь болх яз а беш къахьегама листокаш арахецар, дикагIа болчарна цIе байракхиг телар оаха. Из агитационно-массови болх барах дийнахь боарамах 200 килограмм даккха дезача 400 килограмм тха доаккхаш колхозникаш бар.

Полеводчески бригадаша дикагIа доакъар Iалашдара шоайла яхь лаьцай.

Дика кечам баьб оаха ялат чуэцара а. Дерригa ялаташ 10 дийнахьа чуийца даха лаьрхIад колхозо.

Парте XXI-ча съезда соцамашкара хьалхле а ийеш, колхозникашта баьча балхах ахча телилга вIаштIехьа даккха гIерташ чIоагIа къахьег оаха. 1959 шера 1-ча январе денз колхозникашта баьча балхах ахча тел оаха. Къахьегама денош геттара дIадаьхад.

Бригадаши цар советаши вIашагIйоахкаро а царна йоккхий бокъонаш яларо а торо хулийт социалистически яхь дикагIа дIаяхьа.

ДикагIа йола балха опыт йоаржаяра а балхах къехкача мекъача колхозникашца къовсам лоаттабара а дика новкъостал ду тха дукха тираж йолча колхоза газето.

Парте кагирхой кхетам махулла лакхбе аьнна оттадаь декхар кхоачаш а деш, дешархой бригадаш вIашагI а ехха, царга тайп-тайпара балхаш дайт оаха. Керттера цар болх хьажкIаш лелаелга ба. ХIаьта лакхехьарча классашкара дешархой прицепщикаш а штурвальнеш а болаш комбайнаш тIа болх беш а ба. ХIанз хьалъеш йола школаш коа бешамаш а йолаш е лаьрхIад оаха.

Дерригa а дика тоаденна да ала йиш яц тха. Эсала балхаш ду тха лекторски группо, комсомольски организаце. ДикагIа йола балха опыт кхоачамболлаш йоаржаяц колхозникашта юкъе.

ССКП ЦК Сталински областерча къахьегамхошта юкъерча политико-массови балхах яьча постановленес яххача бесса наха юкъера массово-политически болх дIахьорба тха партийни организацес, берригача коммунисташа аьнна, ший къамаьл чаккхдаьккхар н. Шаухоевас.

ДIахо къамаьл дир писателий Союза Нохч-ГIалгIай АССР отделене парторганизаце секретара поэта **Н. Музаевс.** Цо белгалдаьккхар советски литература дунен тIа эггара революционнегIа хилар а парте политикацеи советски общественни строецеи бувзам болаш, марксизмо-ленинизмо хьеххача новкъа дегIадоагIаш хилар а. Цудухьа лоацача хана Iалальмате чIоагIа дегIаденад советски литература.

Цу юкъе моттиг дIалоац Нохч-ГIалгIайчен писателаша а. Цар дакъа лоац парте XXI-ча съездо вай халкъа хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдеча. Нохч-ГIалгIай литература тIехьайиса участок проза я. Из кхоачамбоацар дIададакха тахханарча денах дувцараш, повесташ, иштта республика дикагIа болча болхлоех очеркаш язъеш ба писателаш.

Парте обкомо критика яьчул тIехьагIа дикка тоабеннаб писательски организаце болх. Писателаша республика дикагIа болча болхлоех 20 совгIа дувцараши очеркаши язъяьй. Уж газеташа а, радиос а наха дIайовзийтай. Вай мехка хими дегIадоаладараи, балхашта юкъе автоматика йоалаяраи Грозне йоккха моттиг лоацаш хиларо декхар тIадулл писателашта нефтяникех, заводий болхлоех, юрта боахамерча къахьегамхоех дукхагIа язде.

ТIеххьарча хана дукххаза вIашагIкхетар хиннад писателий юрташкарча къахьегамхошца. Цар хьахьекхар колхозникий художественни литератураца чIоагIа безам хилар а, шоай доккхийча гIулакххех дика произведенеш язъяр шоашта ловлга а.

— Из декхар Нохч-ГIалгIай писателаша кхоачашдергда, — йоах Музаевс. — Цох тарра оаха тхоай декхар лерхI наха ца дезача ширача Iадатах юхедисача гIулакхашта дукхьал къовсам лоаттабелга.

ДIахо Музаевс белгалдаьккхар дикагIа болча нефтяникех, юрта боахама къахьегамхоех дола писателий дувцараш, очеркаш газетий оагIош тIа кIезига хилар. КIезига я тахханарча вахарах йола пьесаш а.

«Грозненский рабочий» газета редактора нов. **Корниловс** белгалдаьккхар Советски печата керттера декхар парте XXI съезда решенеш халкъа дIайовзийтар долга. Газет декхарийла да къахьегамаца коммунистически уйла хургйолаш, даьхенна, ший халкъа, дерригача адамашта хьалхашка ший декхар довзаш бола нах хьалкхебе.

Семилетка программо дикка моттиг дIалаьцар газета тIа. Арайийлар экономически, политически, философски, кхыча темаех а йола парте XXI съезда решенешта хетаяь статьяш. Цхьабакъда, дика пропагандистски материалаш кIезига я газеташ тIа. Цхьайолча статьяша боахама, культурни а декхараш кIоаргга хьахьокхац. Вахар дика довзача авторашца редакцеша ший лерттIа бувзам ца лоаттабар бахьан долаш да из. Газеташ декхарийла да совнархоза управленешца, Iилмахошца, экономисташца, предприятей кулгалхошца, партийни активаца дагадувла, печате дакъа лоаца актив шеръе.

Республика дукккхача газеташа наггахьа мара хьоахадац къахьегамхошта юкъерча массово-политически балха дешаш. Масала, «Грозненский рабочий» тIа фермашкеи лоама юрташкеи беча массово - политически балхах ца дувца дукха ха я. Газета оагIош тIа агитаторех, лекторех — общественникех, юртарча библиотекарех, киномеханикех дола дувцараш дац.

Идеологически балха а, печата а, лоархIам бола декхар да ширача гIулакхашта, дына духьал къовсам лоаттабар. Уж материалаш а кIезига я газеташ тIа. Укхаза цхьадолча даькъе бехке я партийни комитеташ. Цар новкъостал де деза газета уж материалаш хилийта.

КIезига я газеташ тIа коммунистически хьисапе къахьега а, баха а лаьрхIача нахах яздаь дика дувцараш, очеркаш. Нагахь санна газета тIа хилча а цу материало яхар хьанехка нормаш кхоачашъю, заочно деша вагIа, спорте е художественни самодеятельносте дакъа лоац, аьле мара дац, хIаьта цу къахьегама а вахара а кIоаргга чулоацам дукхагIа йолча материалаша хьахьокхац. Журналисташ декхарийла ба из керда болам дика бовза а, коммунистически къахьегама бригадех, ударникех дукхагIа, дикагIа язде а.

ДIахо нов. Корниловс дийцар газеташ тIа араяьнна критически материалаш цхьайолча парте райкомаша а кулгалхоша а теркалъеш ца хилар.

Цудухьа партийни комитето массаза а хьаллаца еза ший газеташ тIара материалаш, дикагIа а, пайданегIа а уж материалаш хилийта декхарийла я редакцеш.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча Нохч-ГIалгIай АССР культура Министра заместитела нов. **Газдиевс** аьлар республика культура болхлоша вай парте идеологически балха доккха дакъа лоацаш хилар.

Республика культура учрежденеша дикка тоабаьб коммунистически уйла йолаш къахьегамхой хьалкхебара, семилетка план кхоачашъяра уж тIаберзабара болх.

Укх шера художественни самодеятельноста республикански смотр хиннай. Цига дакъа лаьцад 8 эзар совгIа саго. Смотр йолча хана самодеятельни художникий произведеней выставка а йир.

ТIеххьарча хана культура учрежденеша халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдара керда форма йоалаяьй шоай балха юкъе. Из — доттагIала цIей да. Уж цIейш хиннад Ачхой-Мартановскии, Ножай-Юртовскии, иштта кхыча а районашка.

Парте XXI съезда решенеш дIайовзийтара чIоагIа лоархIам болаш дар республике хинна кинофестивалаш. Цига 500 гаргга киносеансе 50 эзар саг хилар.

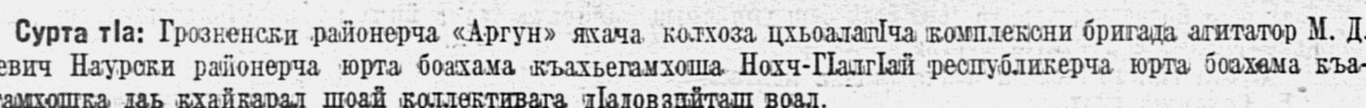
Республика культурни вахара боккхача лоархIаме яр цIи хезача композитораша Новиковс, Мураделе, кхычар а дакъа лоацаш хинна композиторий творчества смотр. Цига республика музыкальни культурацара кхоачамбоацараш а гучадьхар из дегIайоалаяра наькъаш а хьийхар.

Культура учрежденей болх тоабара эшарех керттерадар кадраш хилар бахьан долаш укх шера курсашка кийчбаьб 30 клуба заведующи, 31 драматически кружокий кулгалхо, хIанз кийчбеш ба библиотекараш, баянисташ, культура цIеной заведующеш, киномеханикаш. Цул совгIа культура Министерствос дехарца республике болх бе вус укх шера музыкальни училище йистейоаккхаш вола 26 саг, кхыча дешара заведенешкара воагIаргва 66 специалист.

Республика дикагIа йолча культпросветучрежденеша дика вIаштIехьа даьккхад ССКП XXI-ча съезда решенеш дIайовзийтилга. Цу деша хетаяь тематически вечераш, беседаш, дешарий конференцеш хиннай. Клубашкеи культура цIеношкеи плакаташ, доскаш, къахьегама листокаш, сатирически газеташ да.

Тоабеннаб научно - атеистически пропаганда болх а. Культура цIеношкеи, клубашкеи хьаеллаш латт атеистий утолокаш. ДикагIа я библиотекашкара гойтара агитаци а, пропаганда а. ДукхагIа йола библиотекаш дешараша тархеш тIара шоашта деза книжка харжа йиш йолча кердача формаца болх беш я. Республике болх беш культура университеташ я, укх шера хьаделла лаьрхIад Наьсарен районе халкъа самодеятельни театр. Дукха болх баьб республикански музейс, книжни издательствос, книготорго.

ДIахо йодача хана кхы а дикагIа хургба республика культпросветучрежденей болх.

Сурта тIа: Грозненски районерча «Аргун» яхача колхоза цхьоалапIча комплексни бригада агитатор М. Д. Баневич Наурски районерча юрта боахама къахьегамхоша Нохч-ГIалгIай республикерча юрта боахама къахьегамхошка даь кхайкарал шоай коллективага дIадовзийташ воал.

Партийни вахар

Гойтара агитаце тIахьех

«Малгобекнефта» НПУ шоллагIча промысла йиълагIча бригада нефтяникий къахьегама овсарле лакхъеча доккха новкъостал хул партгруппо, ха а ховш, гойтара агитацех пайда эцар бахьан долаш. Гургйолча моттиге яздаь хьалтехад НПУ, промысла, бригада декхараш. Лозунгашеи плакаташеи мехкдаьтта дукхагIа даккха тIахьех коллектив. Мамая методах коллективо цхьан дийнахьа бу болх ше къаьстта йолча таблица тIа белшалбоах. Цу таблицах дика хов, планах доагIачул хIара денна цхьа тонн дукхагIа мехкдаьтта даккха аьнна ше тIаийца декхар ши тонн дукхагIа а доаккхаш бригадо кхоачашделга.

«Нефтяник» яхача пенгазета тIа язду дикагIа болча болхлоех. Царна юкъе ба нн. Павленко, Цимбалов, Горячев, Плаксина, Муртазаев, Аскеров. Хьокхамий доска тIа хIара бетта белгалдоаккх мехкдаьтта доаккхилга лакхдалар.

Дукхача наьха теркам тIаоз коммунистически къахьегама бригадаша тIаийцача кхаь декхаро. Мехкдаьтта доаккха а скважинашта лаьттан кIалха ремонт еш а бола дукха операторащ ба уж кхоачащде гIерташ. Уж кхоачащдеш дукха хIама даьд царь хIанзехьа а. Царех хьалхара декхар кхоачащдеш ер шу доладеннача хана денз заданел совгIа 138 тонн Iаьржа дошув деннад цар. Сменни задани 145 процент кхоачашъе аьнна шоаш тIаийца декхар 170—180 процент кхоачащду цар. Укх шера бригадерча рационализатораша Сушкос, Цимбаловс, Горячевс, Муртазаевс 6 предложени еннай, царех кхоъ производствона юкъейоалаяьй.

Бригада членаша чIоагIа къовсам лоаттабу мехкдаьтта ца дойта гIерташ, кхом а беш дIайохийт материалаш. Цу балха керте латтар я замерщица йола комсомолка Валентина Плаксина. Апрель бетта Iоухаш довш долча мехкдаьттах 4,5 тонн Iоайир. Хий Iоуха моттиг тоаяьчул тIехьагIа ши тонн хий кходаьд. Промысла цу хана чухь пхи задвижка лораяьй, цхьа килограмм хьастамаш кходаьд, ши тонн металлолом а гулдаьд.

Шоай шоллагIа дола декхар а дицдалийтац бригада болхлошта. Еррига коллектив технически дешар Iомадеш занятешка дика ух. Берригача нефтяникаша дика чакхъяьхар дешара зачеташ. Пхи саг дешаш хилар политпросвещене кружокашка.

Плаксина мехкдаьтта институте деша яха подготовительни курсашка дешаш я. Бригада 20 болхлочох 19 саг технически книжкаш а художественни литература а дешаш ва. Книжкаш гаьнара кхахьа дезац цар. Деззаш дола книжка деша цар хьаэца йиш йолаш дIа-юха лела библиотека я.

ЧIоагIа бу бригадо общественни болх а. Нов. Муртазалиев пенгазета редактор ва, нн. Сушкои Шмелеви агитатораш ба. Укх ах шера ялх лекцега ладийгIад болхлоша. Лекцеш йийшар нн. Шмелевс, Ореховс, Изаксона, кхыбараша а. Шоаш бахачалелача болхлоша эзди доаца гIулакхаш лелоргдоацаш къовсам лоаттабу коллективо. Масала, менна а болаш, ши нефтяник общественни моттиге нийсвалар дийцар коллективо. Бригадерча саго уж тайпа гIулакхаш леладеш моттиг яц хIанз.

Коммунистически къахьегама бригадий кхоалагIа декхар а кхоачащду коллективо.

Ерригача гойтара агитацех пайда а эцаш, партийни группо ший коллектива дог ураувттаду коммунистически аьнна цIи яккха йола бокъо бахьан лоаттабеча къовсаме.

ХIанз бригада нефтяникаша къовсам лоаттабу хургйолча ССКП ЦК-а Пленума майоагIара накъа яха. Пленум хьаелла ди тIакхоачаш кхы тIа а Даьхенна 60 тонн Iаьржа дошув дала чIоагIо яьй бригадо.

— Тхоай декхар кхоачащдергда оаха. Из кхоачащдергхиларах, бола тешам лу бригада ерригача коллективо тIагIертта къахьегаш хиларойоах партгруппорга н. Бычковс.

А. СЛЕСАРЕВ.

Комсомолка Карахоева Лида

Дукха ха яц Грозне горпромторга № 34 йолча тика чу галантерейни отделе Карахоева Лидас болх бу. Массаза а елаенна, кадай йолча Лидас балха ена дукха ха ялалехь коллективе а, тика чура хIамаш ийеча дукххача наха а дIа а йовзийтай, еза а ялийтай ше.

Бакъда, цхьаннена а хац цу гIалгIай йоIа вахара никъ. Иттех шу хьалха Акмолински областе Атбасаерча депо балха яхар Лида. Цу хана 6-ча классе деша ягIар из. Миччахьа балха яха а нанна новкъостал ца дича яланзар из. Депо уборщица йолаш болабир цо ший къахьегама никъ. Цигга яхар Лида комсомоле а. Цул тIехьагIа цеха комсомольски организаце секретарь а, комсомола Атбасарски райкома Пленума член а хилар Карахоева.

Чимкенте баха шоаш дIабахача, цига торгово - кооперативни школе деша хайра Лида. Из йисте а яьккха, Къулбехьарча Казахстане цхьан сельпо болх бир цо. Цига а дика дакъа лоацар Лидас общественни балха. Массаза а художественни самодеятельноста концерт долча хана сцена тIа гуш хулар из.

Грозне ше цIакхаьчача горпромторге яхар Лида. Цигара хIанз цо болх беча тика чу балха хьожайир из. Промтоварни тикашка дохкаш а, лоархIаш а халагIа дола товараш да галантерея. Из шийна ховшехь майрра болх бе йолаелар Лида. Дентара-денга лакхъелар цун товар дохкара говзал. МалагIча кочаца малагIа галстук товргья, хьанга малагIа косынка товргда, иштта кхыдараш а дика ховча Лидас наха товар харжа новкъостал ду. Цудухьа сий ду цун коллективо а наха а.

Комсомолка Карахоева Грозненски горсовета депутат а горпромторга комсомольски организаце секретара заместитель а я.

Ше болх беча тика чу агитатор я Лида. ХIара кIиранна цкъа тайп-тайпарча темашта хетаяь беседаш ю цо. Дукхха беседаш яьй Лидас ворхI шера план а, из кхоачашъеча торговле болхлоша лоацаргдола дакъа а дувцаш.

Иштта ший лоIамца, хьинарца вахара никъ лехаб Карахоева Лидас.

С. ВОРОНИН.

ХИМИЧЕСКИ ПРОМЫШЛЕННОСТА ХЬАКЪЕХЬАРА ЛЕКЦИ

Совнархоза мехкдаьтта чакхдоахачеи химическии промышленноста управлене технически кабинете «ВорхI шера чухь Нохч-ГIалгIайчера мехкдаьтхимически промышленность дегIаяр» яхача темах лекци хилар.

Лекци йийшар профессора А. З. Дорогочинске. Цига ладувгIа гулбеннабар инженераш, техникаш, заводийи установкайи хьалхле лелаераш.

Лекци чакхъяьлча мехкдаьтта чакхдаккхарах дола фильм гойтар.

КРАСНОДАРСКИ КРАЙ. Города Армавира гаьна йоацаш уллача СССР юртоаахама Министерствонна чуйоагIача трактораштеи юртбоахама машинаштеи тохкам беча Кубански Iилма-тохкама институто колхозийи совхозийи кхашка дукха а тохкамаш ду керда тракторашта, ши-шегIа лелача шассешта, комбайнашта, культиваторашта, советски конструктораша яьча тайп-тайпарча тIехьаювзача механизмаштеи эггара тIехьа араяьннача дукххача техниканеи.

Ново-Кубански районерча Сталина цIерахча совхоза кхашка тохкам беш я Липецки тракторни заводо арахийцаь керда «Т-30» яха чархаш тIара универсальни трактор. Феца шелъеш двигатель а йолаш мехка эггара хьалхарча тракторех я из трактор. Из двигатель йолаш хилча трактора деш дола Iунал дика аттача доал, къаьстта Iай а хий тIада хала долча моттигашка а хулийташ, аттагIа хулийт трактормста болх.

«Т-30» яхача трактора чархашта юкъера юкъ готье а шеръе а йиш я. Квадратно-гнездовой хьисапе дIайийнача пропашни культурашта гIулакх деча хана из чIоагIа лоархIаме да. Трактора къаьстъкъаьста агрегатни гидросистема хилар бахьан долаш трактариста вIаштIехьа доал трактора тIехьайийзаьча механизмашка ший лоIамах болх байта.

Сурта тIа: трактор тохкаш вола М. П. Королеви тIахьожаш йола техник З. В. Киташоваи культиватор тIехьайийзаьча «Т-30» яхача трактора балхага хьожаш боахк.

Е. Шулепова сурт. ТАСС фотохроника.

Хьайбаш леладерий гIулакхаш

«Ингушски» совхоза 1-ча отделенера шурий-товарни ферме 211 етт ба. Доаханга хьожаш 16 доаркеп 4 бежа-Iуи ва. Беррига советски къахьегамхой санна семилетка хьалхарча шера ферманна хьалхашка латта декхараш толамца кхоачащдара хьинаре къахьегаш ба тха хьайбаш леладераш. ДIабахача пхе беттеи ах беттеи 2000 гаргга центнер шура яьккхай цар.

Доаркашта юкъе хьалхле лелаеш а массарел дукхагIа болх беш а хьайоагIа къона доарка Аушева Соня. Ше лелабеча 15 Iаттах хIаранегара юкъера лаьрхIача 1530 килограмм шура яьккхай цо, хIаьта шера яккха лаьрхIар 2450 килограмм я.

Дика болх беш доаркаш ба Бекова Мовли, Чопанова БагIдат, иштта кхыбараш а.

Доахан дика доажадеш а, де доагIача тайпара дика царна Iунал деш а ба даи воIи ШамхаловгIар.

ХIанзалца оаха даьчул дукхагIа а, халагIа а, бехктокхамегIа а да социалистически декхараш кхоачащдара дIахо де дезар.

Ала дезаш да дIаяхача хана шура совъяккхара ерригача торонех пайда ийца ца хилар. Баьцаш а кхыйола культураш а дIайийнача даьгIенашка божа боажабеш хилча дукхагIа совъйоал шура. Цхьа иттех ди хьалха детта доахан цу даьгIенашка бийнача мукха тIа доажаде доладенад тхо. Из бахьан долаш хIара дийнахьи буси ферме йоаккха шура 3—4 центнер тIакхийттай.

Нагахьа санна цу даьгIенашка дIаювш йола культураш соахка гурахьа йийна хиннаяларе эггара лохехьа а цхьа бутт хьалхагIа мошача доакъарца доахан кхоабилга дIадоладе а йиш хургьяр тха. Из бахьан долаш кIезигагIа шура яьккхай оаха. Цу тайпара масалаш дукха доаладе йиш я балхах лаьца.

ХIанз а дукха да дIахо шура совъяккхара новкъарло еш дола кхоачамбоацараш. Аьхки доахан латта моттигаш яц отделене.

Доахангара хьабоала пайда совбаккхара къаьстта боккхача лоархIамера да дика а, цIена а, кхоачам болаш а хий хилар.

ХIанз йоккха новкъарло еши дIахо йодача хана из кхы а чIоагIагIа ергйолаши гIулакх да хий ца хилар. Нохч-ГIалгIай юртбоахама Министерствон кулгалхошта лайча дукха хала вIаштIехьадаккха дезаш гIулакх дац из.

Е ТIой-Юртарча е Iаьлаха-Чуртагарча хьоарсама тIара Ачалкхе хий хьадилла вIаштIехьа даргдолаш да. Цу юкъе ерригаш а 12—15 километр мара яц. ДукхагIа доахан дажача моттигашка артезиански гIувнаш яха йиш я.

Цул совгIа, дIахо болх тоабара йоккха новкъарло ю балхаш механизаци яь ца хиларо. Ферме кормозапарникаш, автопоилкаш яц. Ферма коллективо денна дош да, 1-ча сентябре Iана кийчо яь яккха.

Тоаде дезаш цаI Iаьсий чудоахкеи цаI доахан чудоахкеи ши кхий, подвесной аьшка наькъаш да. Iана кийчо яра тхона эш 30 кубически метр ардакх, 200—300 шифер, 3—4 яьшка хьастамаш, иштта кхыйола материалаш.

Де дезача балхашка хьежача Iана кийчо яра йиса ха геттара кIезига я. Цхьабакъда уж материалаш ца хилар бахьан долаш ремонт яра болх хIанз а дIаболабанза ба.

Тха ферма болхлоша дех «Ингушски» совхоза а, Нохч-ГIалгIай юртбоахама Министерствон и кулгалхошкара уж кхоачамбоацараш чехкагIа дIададахара, дIахо ферма болх тоабара эшачун терко, новкъостал дар.

ГОГИЕВА Эсет,
«Ингушски» совхоза 1-ча отделене шурий-товарни ферма заведующи, СССР Лакхехьарча Совета депутат.

Хьакхий дулх дукхагIа даккхара, цун мах кIезигбара

Укх шера хьакхий дулх доаккхилга лакхде а цун ший мах лохбе а лаьрхIад «Ингушски» совхозерча хьакхарч лелаераша. Доккхий декхараш да цар тIаийцараш: укх шера 3600 центнер хургйола 4 эзар хьакха чуоттаяь кхаба. Из декхар кхоачащдеш хилча деррига низаш тIадахийта къахьега деза. Цхьабакъда, из къахьегам хайра гуш-м бац.

Из гургда 1-ча отделене хьакхийтоварни ферма балхага хьежача. Укх шера хIаране 90—100 килограмм дозал дола 470 хьакха чуоттаяь кхаба дош деннад фермерча болхлоша. Цхьабакъда, хIанзалца чуоттаяь кхаьбараш-м 51 центнер дозал хулаш йола 68 хьакха мара яц.

Хьакхарч харцахьа кхоабаш хилар бахьан долаш дукха доакъар дов, хIаьта дулха ший мах лакх а лу. ХIара дийнахьа 120—150 грамм мара дулх тIакхетац цхьан хьакханна, 500 граммал кIезигагIа доацаш кхета дезача.

ХIанад из ишта?

Хайра терко яц хьакхий фермашта совхоза а отделене а кулгалхоша. Тайп-тайпара ханаш йола налаши жаргIаши цхьана чуйоахк. Цудухьа хурскаш кIезига а эсала а хул. Лоацца аьлча, во тIулакх ду хьакхарчашта. Во оттаяьй ферме учет а.

Совхоза а отделене а кулгалхой декхарийла ба хьакхий-товарни фермай болх тоабе.

П. ГАГИЕВ.

Дешархоша дика къахьег

Iалаьмате боккхача бехктокхамера гIулакх да Наьсарен районерча къахьегамхошта хьалхашка эттар. ХьажкIаши гидуаргаши дIайийна кхаш сихха оасарах цIендар да из. Оасар ца деш дIадахийта хIара ди, сахьат доккха зе доалаш долга вайна дика ховш да.

Цу декхарех дика кхийтта, шоай берригача низаца хьинаре къахьега оарцагIбаьннаб Наьсарен-Вокзалерча юкъерча школера 5-чеи, 6-чеи, 8-чеи, 9-чеи классашкара дешархой производственни бригада членаш, шоай хьехархой шоашца а болаш. Атта деце а сийлен гIулакх шоаш тIаийцар долга ховш, цаI-шоллагIчул, хьалхавала гIерташ къахьегаш ба уж Назрановски совхоза Аьлти-Юртарча отделене кхашка. Дукха бIарахьежа дог доагIаш хоза да цар оасараш даь квадратно-гнездовой хьисапе хьажкIаш дIайийна кхаш. Дешархой производственни бригада комсомольцаша, бригадир Цуров Соварбики, учетчик Евлоев Iаббаси юкъе а болаш, шерра мулаш хьа а лувцаш, цIена оасар деш хьажкIий «самукъа» доахаш я. Дика барт тайнача дезало санна тешаме, юкъе вIалла а йоархI ца юташ бу цар болх. Дешархой дикагIа къахьега дог доагIаргдолаш гIулакх оттадаь школа директора Беркен-Хаев Жабраила, хьехархоша мари-сесаги долча Галина Ивановнаси Николай Ивановичеи МакаровгIар, Лось, Барановас, Буракювас, кхыбараша. Целаш ирдеш, цар Iажараш тоаеш, хан-ханнахьа хий дахьаш гIулакх ду хьехархоша.

Цул совгIа шоай кулгашца дешархошта юкъе дIа а этте, оасар ду цар. Къаьстта дикача балхаца белгал баьннаб дешархой: М. Гетагазов, Р. Докумова, С. Панюшова, М. Оздоев, I. Мальсагов, кхыбараш.

Хьинар долашагI бараш, халонех ца кхерараш дешара санна балха а хьалха латтилга хьагойташ ший тайпара вIашагIъелла «редакци» а я цига, корреспонденташ а болаш. Наькъа йисте Iотеха чаьтар да, цун оагIо тIа хIара шишша сахьат массаза доал керда «къахьегама листокаш» арайоал, шишша цхьан—цаI дикагIа бараш бувцаш, шоллагIъяр тIехьабусараш бувцаш. Кхашкара хIара сахьата хьакхоач «керда хоамаш». Уж тIакхухьараш дешархой корреспонденташ ба.

60-нел кIезигагIа боацаш ба денна кхашка арабувла дешархой.

Квадратно - гнездовой хьисапе шоаш дIайийнача хьажкIий 50 гектарал совгIа, 16 гектар гидуаргаши 16 гектар хьажкIаши цIеньяь боал уж укх гаргарча деношка.

ССКП ЦК июньски Пленума сийленца накъа болх хьинар а денал а дола дIахо коммунизм хьалъергьяраш.

У. АБАДИЕВ.

Ширача историе памятникаш

Дагестана археологи ювцаш Iилмахой сесси хиннай Махачкале. Сесси вIашагIъеллаяр СССР Iилмахой Академе Дагестански филиалои Гамзат Цадаса цIерахча историе, метта, литература институтои.

Сессе дакъа лаьцар Москверчеи, Ленинградерчеи, ГуржегIарчеи, Арменерчеи, Азербайджанерчеи, иштта Къилбаседа Кавказа автономни республикашкарчеи Iилмахоша.

Сессе Дагестана ширачеи юкъерча бIаь шерашкарчеи историе керттера дешаш а, из довза даь хинна археологически тохкамаш а дийцар.

Сесси хьаеллаш АН СССР Дагфилиала президиума председатела профессора Х. И. Амирхановс белгалдаькхар сесси боккха лоархIам болаш хилар, хIана аьлча археологически памятникаш кIоаргга Iома ца дича Къилбаседа Кавказа къамий истори оттаде йиш яц.

«Дагестане кхеран зама тахкара итогех» доклад йир историеи, меттеи литературеи института Iилман болхлочо В. Г. Котовича. Цо белгалдаькхар 1951 шера денз Дагестане болх беча экспедице кхеран заман 10 совгIа памятник техка хилар.

ДIахо къамаьл даьча АН СССР материальни культура историе института Iилман болхлочо исторически Iилмай кандидата Р. М. Мунчаевс энеолит яха 5000 шу хьалха нах кхеран замангара бронза заманга баьнна ха йийцар. Къилбаседа Кавказе цу гаьнарча ханара памятникаш да: Дагестане «Каякентски» яхеи Нохч-ГIалгIайче «Луговой» яхеи нах баьха моттигаш. Нохч-ГIалгIай мехка техка энеолитически замалахь нах баьха моттиг Луговой мара яц. Из Эса йистте айеннача боса Мужечена гаьна йоацаш улл. Из моттиг тохкаш лаьттагIара кораяьча тоьпара пхьегIаша а, гIишлоша а хьахьокх Луговой черсий мехка а, Майкопа юххе а кораяьча нах баьхача моттигашца а Закавказеца а бувзам болаш хилар. Луговойра кораяьча хIамаша хьахьокх хIанзарча гIалгIай мехка баьха хьалхара нах технически оагIонгахьара дегIабахка а, хьайбаш кхаба а, лаьттанца болх бе а болабенна хилар.

Кавказа археологех доклад йир АН СССР материальни культура Института директора заместитела, цIи хезача Iилмахочо Е. И. Крупновс. Цо дийцар Тиркаи Кумайнеи юкъе 1946—1955 шерашка археологически тохкамаш даьча экспедице балхах. Цига кораяьраш кхеран замалахь денз юкъерча бIаь шерашка кхаччалца наха лелаяь тайп-тайпара хIамаш я.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча АН СССР материальни культура Института Iилман болхочо В. И. Марковина Нохч-ГIалгIай мехка корадаь памятникаш дийцар. Веденаи Закан-Юртаи юхе корадаьча памятникаша тешал ду 3,5 эзар шу хьалха хIанзарча Нохч-ГIалгIай мехка лоама районашка баьхача наха. Цунна тешал ду Первомайски районе Первомайски юхерча кашамаша а.

Белгалдаккха деза Дагестана археологаша сессе дакъа лаьцараша къоабалбеш дика болх баь хилар.

И. АЛИРОЕВ,
АН СССР Дагфилиала аспирант.

Оаха яздаьчун ларах

«КIа хьокха ха тIакхоачаш латт Наьсарен районе цу гIулакха кийча а бац»

«Сердало» газето иштта корта а болаш 31-ча мае кепа техача рейдови бригада материалаш тIа белгалдаьхадар Наьсарен районе ялаташ чуэцара лерттIа кийчо ца яр а юрта боахама Министерствос запасни частешцеи автомобилий чархашцеи совхозаш Iалаш ца яр а.

Нохч-ГIалгIай АССР юрта боахама Министра заместитела н. Иванюка цу материалех укх тайпара хоам бу:

«Рейдови бригадо белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадаха аьнна совхозий кулгалхошта указани а еннай, заводаша 8—14 июне отгрузка яь запчастеш хьакхаьчача Наьсарен районерча совхозашта запчастеш а лургья. Цул совгIа хьалхарча ах-шерарча фондах Наьсарен районерча совхозашта 95 автомобилий чархаш хьожаяьй».

АРКТИЧЕСКИ ФЛОТА ФЛАГМАН

Атомни низаца лела „Ленин“ яха кема наькъа арадала кийчлуш да

IАЛАЬМАТЕ ДИКА кемаш хьадаьд Нева яхача хи йисте уллача городерча кемаш деча пхьарий кулгашца. Цхьабакъда, «Ленин» яха полярни доккха атомни кема санна дола кема де дийзадац цар хIанзалца. Тамаш а яц: цу тайпара ша эттIабеш дола кема дунен тIа цхьанне а даьдац хIанзалца.

Адмиралтейски заводе хьадаь полярни атомоход 44 эзар говра низ болаш да. 134 метр дIаьха да из тIера. ШерагIа йола моттиг — 28 метр гаргга я, кIоарга хила Iочуотт цун бух.

ТIеханахьара вокх кемашта тара дац из кема. Вокхарна санна цун палубашта тIера хьалъягIац турбаш. Кема шаьрача оагIошеи цу тIа даьча гIирсашеи хоздолийт ледокол, къайла ца хьош хьахьокх цун тамашийна боккха низ. Разведкана ухаргйола вертолеташ тIалатташ моттиг я цу тIа.

Кемаш деш болча советски болхлоша ледоколий тайпа кема хержад, атомни мотор ледокола тIа оттабича къаьстта гIойленагIа боландаь. Ледоколий флото деча наькъий башхалонаш ювцаргья вай. Вокх ледоколаш тIара кхоалагIа дакъа моттиг йоагоча хIамо дIалоац. ХIаьта а, кIор боагабеш долча кема 20 дии бийсеи мара кхы дукхагIа ха яккха йиш яц порте чу ца доагIаш форда тIа лелаш, дизель-электроходо — 40 дии бийсеи доаккх. Атомохода гIулакх кхыча тайпара да. Порте чу ца доагIаш шера никъ балла дола ядерни доагам дахьа йиш я цун шийца. Ядерни доагамо геттара кIезига моттиг дIалоац атомохода тIа. Мехкдаьттаца болх беш долча ледоколо денненi бийсаннеи 70 тонн гаргга доагам доагаду, цу юкъа атомоходо доагадеш дола 45 грамм ядерни доагам цIилеторгий кIинга чу хоштаргда.

Цу Iалаьмате доккхача кеман реактора низ — ах миллион нах бахача городерча электростанце бар миссел ба. Реактор чу хьахулаш болча йIовхала низах Iы хул. Цо генератора турбинаш йолайолийт. Кема леладеча низ болча моторашка йода электрически ток.

ГIонна оттаяьча электростанцешта низ лу кема тIарча кхыча гIулакхашта эшача. Цу низо экипажа дийнахьараяр санна сердало а эшшача боараме йIовхал а лу, цул совнагIа управлене электронни аппаратшка болх а байтаргба.

Ший даха дезача новкъа боадонней дехкаи юккъе гIолла кема дIадига ца Iеш, наькъа тIа шана лоам болга а из цунах лорадаь тIехдаьккха а ца Iеш, — электронни аппараташа хьахьокхаргда кема чухь, цунна гоннахьа, лакхе тIехь, кIалха деш мел дола хIама. Командацарча члений де дезар хIама дац, операцей хьакъехьа автоматашта приказанеш дIателилгеи царгара хоамаш хьайиделгеи мара. Электронни «хьоано» беча балхах сега кулг тоха дезац, нагахьа санна главни рубкерча цIеча лампилго оарц доахахача хьисапе бIа тувсаш ца хилча. Автоматаша шоаех хоам бу: шоашта юкъера цаI балха тIара а яьннай новкъостала саг а вайта, яхаш.

Дукха я кема тIа кхы тайпа тамашийна дика, эггара тIехьа араяьнна техника. Масала, хьожаргда вай дийнача а энергетика а шостага. Цига я сома ша тедаш кема додача хана из хьалхашка а, тIехьашка а, оагIора а саттар нийсдеш леладеча приборий система. Кнопка тIа байя пIелг тоIабе мара безац вахтерча инженера, аьрдехьарча борта чу латтача цистернаш чура хий аьттехьара ярашка доттара е хьалхашкахьарча цистерна чура хий тIехьашкахьа е тIехьашкахьарчар чура хий хьалхашкахьарчар чу доттара. Кема цкъа аьрдехьарчеи тIаккха аьттехьарчеи оагIорахьа а е цкъа хьалхашкахьа е тIехьашкахьа а сетташ хилча, шашта юкъе таркаргда, хIаьта цIахо даха цу тайппара шийна никъ а боаккхаргба.

...В. И. Ленина 1917 шера май бетта болхлой митинге къамаьл деш лаьттача исторически майдан тIа гIолла дIадолхар тхо. В. И. Ленина тIахьехар Питерера болхлой шоай вахара дай хилара, кердача дуненга бода никъ лахара. Белгалдоалаш да, цу моттиге шовзткъа шу даьнначул тIехьагIа ленинградцаша транспортни энергетика дегIаяра керда зама хьайийла хилар. Иштта белгало я кхы цхьаькха а. 1815 шера Россе эггара хьалхара кема цу заводе даь дар, хIаьта хIанз дунен тIа эггара хьалхара, атома низаца лела кема хьадаьд цига.

ДIа латт из, бIалгIа санна хоза кема, кура а сий долаш а шерача Нева тIа даьнна. Маьлхо сийрдаьккхача борта тIа лепаш латт деза а кхоачарле йолаш а дола «Ленин» яха дош. Цу доккхача кеманна дIабIарахьежача дагадох: ма дукха безам, къахьегам, цIаккха а тишлургбоаца низ дIабахийта хургба-кх цунга из хьадеш баьхкача наха, аьнна.

Атомни ледокола тIа оттаяьй механизамаш — керттера генератораш, турбо-дизелегенераторни установкаш гIонна йола механизмаш, кема леладеш дола моторащ кхы а Iалаьмате дукха чоалхане машинаш. Цхьабакъда, мелла низ болаш йола машинаш кема тIа латте а, тамаш ца йича Iелац цун низ болча дегах — мелла йоккха шан аренаш яле а кхералургйоацача реакторах.

Мехкарча 36 совнархоза предприятеша эггара дикагIа йола машинаш, механизмаш, приборащ, аппараташ тийннай цу ледокола. Вай мехкарча промышленностешка нагахьа предприяти яц из полярни Iаламат хьадеча дакъа ца лоацаш. Вай Даьхен индустриальни са цунна чудоаллаш санна хеталу. Цу чу оттаяьй электросиловцаша хьаяь а вай мехка эггара хьалха хьаяь а йола кема леладу электродвигатель, лаьрхIа атомохода аьнна хьаяьй эггара тIехьа араяьнна электро-радиоаппаратура.

Б. Немченок яхача инженераца шерача палуба тIа гIолла Iо а даха, дукхача цIеношка гIолла чакхдувл тхо (900-нел совгIа да уж цу тIа), тхо хьежар чоалханеча атомохода боахамга.

— Берригача мехко хьадир дунен тIа эггара хьалхара атомни ледокол, — яхаш дувц инженеро. — Кема тIа оттаяьча машинашца, приборашца, аппаратащца Советски Союза географи Iомаде йиш я. Хьахьажал укхазахьа. Из я эггара тIеххьагIа арахийца Ленинградски совнархозо хьаяь телевизионни аппаратура. Искусственни климат луш йола установкаш Алма-Атера яьхкай. Москвичаша хьаяьй керттера распределительни щиташ, шоаш мо кхы йоаца насосаш, гIонна йола станцеш, дийнахьаръяр санна сердало телаш йола установкаш. Кировски, «Электросила» Балтийски, «Экономайзер» яхача Ленинградерча дукххача заводий Сталинградски совнархоза предприятей, дукххача кхыча а заводий маркаш латт дукхача машинаш тIа.

Дика къахьийгар Адмиралтейски завода коллективо. Дукха хьаькъал, хьинар, говзал тIаяхийтар из гигант хьаяьраша — коммунизма хьалхара техника шоай кулгашца хьаяьча болхлоша, мастераша, инженераша. Завода конструкторий, технологий, производственникий коллективо кийча а яь, хьайир керда, ледокол хи тIа даккха деза ха дикка лоацъяь а дукха хаи ахчеи кходайта а йола дика устройство.

Дерригача балхий хьалхара юхьиг лелаяьраш коммунисташ бар. Атомоход хьалдеш болча болхлошта юкъе майрра яхь увттаяьраш, балха технически прогресс яр духьа тIагIертта къовсам лоаттабьраш уж бар. Заводал гаьнна арахьа йовзаш я адмиралтейца В. Горбунова цIи. Из вар партен XXI-гIча съезда лакхача трибуна тIара атомоход хьалдара хьакъехьа къамаьл даьр. Атомохода тIара строительни балхаш ханал хьалха кхоачашдар духьа предприяте эггара хьалха яхь йолаяьр коммунист Горбунов вар.

Къаьстта чIоагIагIа яьржар яхь партен XXI-гIа съезд хинначул тIехьагIа. Творчески хьинарца къахьега керда низаш оарцатIдаьлар заводе. Итташ йола бригадаш, бIаьш бола болхлой коммунистически къахьегама коллективаши ударникаши яха сийлен цIераш яха бокъо яккхар духьа яхьаш лувца баьлар.

— Коммунизма кема — «Ленин» яха полярни атомни ледокол ханал хьалха хьалдергда. Кердача къахьегама толамашца белгалдоаккхаргда семилетка хьалхара шу, — цу тайпара декхар тIаийцар кема деш хинначa болхлоша. Адмиралтейски завода коллективо сийленца кхоачащду-ший декхараш.

Гаьнача наькъа хьан дугаргда кема? Кема тIа хьоашал техар оаха П. А. Пономарев яхача капитанаца. Ший деррига вахар ледоколий флоте тIулакх деш хьадахь Пономаревс. «Красин» яхача кема капитан хиннав из. «Ермак» яхача кема командир хиннав. Нобела экспедици кIалхарйоаккхача дакъа лоацаш хиннав, челюскинцаш кIалхарбаха ваха хиннав. Даьхен тIом латтача хана КIайча форда тIа кемай караванаш лелаяьй цо.

— ХIанз хьатIакхаьчад дукха сатийса ди, — йоах кема капитана, — моллагIа а задани кхоачашъе кийча я команда.

Фу тайпа гIулакхаш хургда кема тIа болх беш йолча командана, аьнна, хаьттар оаха. ГIад а ваха дийцар тхона Павел Аникеевича.

— Дукхха бетташ доахаргда атомохода экипажои экспедицецарча нахеи лаьттанна гаьна болаш. Цун лоархIам баьб конструкторашеи строителашеи. Форда тIа гIолла никъ беш дукха ха яккха езача наьха вахара эшаш мел долча хIамай терко яьй атомохода тIа. Дукхха нах цхьана хургболаш цIенош дац цу тIа, цхьан-шин сага лаьрхIа каюташ я. СалоIаш дола сахьаташ музыкальни зале е кема тIарча библиотека дешара зала чу, кино хьувкхача зале е клубе даха йиш я. Искусственни климат оттадеш йолча установкаша эггара дегIа тоам болаш йола температура а фо а лоаттадергда. Дийнахьа санна сердало телаш йола лампаш я массадолча цIагIа йоагаш.

Тхона ледокол дувцаш волча Павел Аникеевича дувц геттара дика кийчъяьча медицински блоках — амбулаторех, операционни кабинетах, аптеках, лаборатореx, физиотерапевтически, цергий лорий, рентгеновски кабинетех.

Команда беррига вож членаш капитан Пономарев моргаш ба. Дукххача нахацара хержа бар уж. Ледокола капитана цIерах хIара ценна хIана ахацар аьнна письмош ухар, командаца дIаэцар дехаш. ХIара письмо цIенача, патриотически дегаца яздаь дар.

...ХьатIакхоачаш латт эггара хозагIа дола ди. Семилетке духхьашха арадоалаш дола «Ленин» яха атомоход кастта Ленинградера, арадаргдолаш да. Кема тIа курра урагIаяхийта ягIа машареи прогрессеи сий дола кема хьадеча шоай творчески хьинар юкъедихьа бола советски къахьегамхой — Iилмахойи болхлойи, инженераши конструкторащи ! — хестабеш йола вай сийлахь-йоккхача Даьхен байрахк.

г. Ленинград.

Б. МАРКОВ.

Доазол дехьара

Президента Эйзенхауэра пресс-конференци

ВАШИНГТОН, 17 июнь. (ТАСС). Женевски совещане пайда лургба ала йиш йолаш хIама гац шийна аьлар президента Эйзенхауэра пресс-конференце. ЩIаькха а аьлар Эйзенхауэра, нагахьа санна правительстваштa керте латтараш вIашагIкхетара кIал кIийле кийчъе кхыча мехкашцарча гIулакхий министрашта ца моге, вешта цо аьнкача тайпара, кхыметтел цу тайпарча совещане аьттув баргбола фийг цар дIа ца буйя, лакхехьара бараш вIашагIкхетар «пайдана хетац» сона, аьнна. Цу тайппара, аьлар Эйзенхауэра дIахо а, къаьстта Берлина хьакъехьарча деша Женеве барта баьхкача мара лакхехьара барий совещани е йиш яц яхац аз, моллагIча кхыча дешашта уж барта боагIе а, масала, герз дIадаккхар е термоядерни герза тохкамаш делга соцадар санна долча дешашта баьхка а.

Хаттарашта ше жоп луш Эйзенхауэра аьлар, хIанз США вена волча СССР Министрий Совета Председатела заместительца Ф. Р. Козловца къамаьл де безам ба са, аьнна. Цунца дийза аьлар Эйзенхауэра, Никсон СССР-еи Козлов США-и вар санна болча наькъах шин мехка юкъера гIулакхаш кIезига-дукха даь а тоадара а кхыча мехкашта юкъера дешаш къоастадара а пайда эца безаш лоархI США правительствос.

КИТАЙСКИ ХАЛКЪА РЕСПУБЛИКА. Чжэцзян яхача провинце Синьаньцзян яхача хи тIа юллаш латтача 580 эзар киловатт низ болча гидроэлектростанцес хьалхара ток лургья укх шера.

СУРТА ТIА: ГЭС еча метте тохаш йола сунт.

Чжан Шэнь-лина сурт. Синьхуа агентство.

Женеверча кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий совещане

ЖЕНЕВА, 18 июнь. (ТАСС спец. корр). США-и, Англеи, Францеи делегацей викалаша берлински деша хьакъехьа шоаш оттаяь предложенеш 16-гIча июне СССР-а делегацега дIаеннай аьнна баьча хоама кепа техай швейцарски газеташа. Цу документа керттерча моттигий хьакъехьа малхбузехьарча прессага селхан США делегаце викало хоам а баьб «Ля сюисс» яхачеи кхычеи газеташ тIа тахан кепа а техай.

Берлински дош эгтара дикагIа къоастадар хургдар Германи вIашагIтохарах, йоах цу документа тIа, бакъда, из вIашагIа а тохалехьа «цхьадола хувцамаш де йиш я цигарча положененеи хIанз латташ йолча соглашенештеи юкъе».

ДIахо документа тIа белгалду хIанз цигара положени хувцара малхбузехьарча кхаь державо делерхIа гIулакхаш. Цар керттера маIан сенах латт аьлча, Малхбузехьарча Берлине хоадаяь ха а йоацаш, аккупационни хьал лоаттаделга цар чIоагIдеш хиларах латт.

Малхбузехьарча Берлине хIанз а шоай деррига аккупационни эскараш дита гIерт США-и, Англии, Франции. Уж эскараш кIезигде мегаш хиларах предложенешка яздаьр низткъа мара дух тIа воалалургволаш дац. Йиъ держава правительствош Малхбузехьарча Берлинера малхбузехьарча кхаь держава эскараш кIезигде йиш йолча дешага юкъ-юкъе хьежилга оттадаьд «нагахьа санна событеша йиш хулийте».

ДIахо йоах предложенеш тIа, «лаьтта а, хи тIа а, сигала а гIолла Малхбузехьарча Берлине чубода никъ бийлла а духьале йоацаш а бисa беза массаволча сага, товараштa, коммуникацешта, царна юкъе Малхбузехьарча Берлинера французскии, английскии, американскии нах а, товараш а, коммуникацеш а йолаш».

Цу деша цар могаду 1959 шера апрель бетта хинна порядок юха оттаелга, цу тIа цхьаькха а йоах: «хIанз болаш болча керттерча бехктокхама зе доацаш уж гIулакхаш чакхдоахаргда немецки персонало, хIанз а уж дIакхачанза долча моттигашка».

ДIахо йоах цар тIа, никъ мукъа битареи ца битареи хьакъехьа гучадувла тарлуш дола къовсамаш хьа а увттадеш, къестадергда йиъ пачхьалкхено! Уж тайпа къовсамаш къестаде новкъостал дара йиъе оагIонгахьара комисси вIашагIйоллаpгья.

ГДР-аи, СССР-аи, вокх социалистически мехкаштеи духьала ерзаяь Малхбузехьарча Берлинера еш йола тийшача балха пропагандеи шпионско-диверсионни гIулакхаши соцадар санна йолча лоархIамегIарча проблемах лаьца аьлча, малхбузехьара державаш цу шоай предложенешца къайладахьа гIерт, машараи кхерамзеннеи бола кхерам Малхбузехьарча Берлине уж тийша балхаш леладеш хилар бахьан долаш болга. Цхьакха хоадам болаш гIулакхаш дац цар чакхдаха яхараш, «Берлина шинна а даькъа тIара общественни порядок толхаергйолаш дIадаккхара а бокъонаштеи хьашташтеи новкъадала е кхыча пачхьалкхений чурча гIулакхашта юкъе гIорта тарлуш а дола гIулакх дIадаккхара».

Кхаь держава предложенеш йистейоаллача йоах, нагахьа санна цу предложенешка оттадаь гIулакхаш «тIехьагIа йиъэ а держава раьза а йолаш ца хувцаш дусе, Германи вIашагIтоххалца йолча хана бокъо йолаш латтаргда», вешта аьлча белгала йоацача дукхача хана, хIана аьлча малхбузехьарча державаша шоаш масса тайпара духьаленаш увттаю шаккха германски пачхьалкхе вIаши гарга яхкара.

Английски горнякаша во могаю правительствон экономически политика

ЛОНДОН, 18 июнь. (ТАСС). «Промышленноста дукхача доакъошка бе болх боаца нах сов а баьхаб Англе промышленни производство лох а яьй экономически политико — йоах горнякий профсоюза доклада тIа.

Доклада тIа белгалду, кIора промышленность къаьстта воча хьал тIа хилар. Соахка баьккхачунга хьежача укх шера баьккха кIор 8.500 эзар тонн кIезигбеннаб. КIора промышленностера болхлой а 22 эзар саг кIезигвеннав.

ХIАМА ДОВЗА БЕЗАМБАРАШТА

Каспийски форд хувцабалар

Каспийски форда ткъаь итт шу хьалхагIа даьккхари хIанзареи карташ вIаши нийсдича, ма чIоагIа хувцаденнад цу форда доазонаш.

Хиво къайла яьха яьда Укатная, Жесткая, Чистая, Новинская, Джамбайская яха а кхыйола а кIезига бIаргагуш хинна моттигаш островаш а хинна дIаэттай. Рыбакаша шоашта Iе моттигаш ехк цар тIа. Чечень, Тюлений, Кулалы, Новый, Подгорный яха островаш шоззакхозза йоккхагIа хиннай. Челекен, Долгий, Сара, Орлов яхача а кхы дукхача а островаех ах островаш хиннай. Хивинский, Гасан - Кули, Кайдак, Мертвый Култук яха заливаш дIаяьннай, Волга Каспийски фордах хьакхетача моттиге цу чу доагIаш хинначa 500 хих Бахтемир яха кемаш лела цхьа хий мара дисадац.

Каспе кIезигъенна тIехе Азовски форда тIехе миссел хургья. Цхьайолча моттигашка форд лекъа кIезигбаларах хий бердашта 25 километр а кхы дукхагIа а гаьна даьнад. Къилбаседе Каспий 30 процент тIехбеннаб.

Фу хиннад Каспена? ХIана кIезигбеннаб из?

Шийна чу хьачуухача додаш долча хихи хулача йоачанахи хьахулаш бола Iам ше хиларах тарра. Каспийски форд кIезигбеннаб Iама тIерадоала хий хьачу доагIачул дукхагIа хиларах. Iам цхьатарра латтаргба нагахьа санна хьачудоагIеи тIерадоалеи хий дукхала цхьатарра хуле. ТIаккхета хий тIерадоалачул дукхагIа хуле, Iам боккхагIа хургба, кIезигагIа хуле, зIамагIа хургба.

Iилмано техкад Каспий лоархIам боллаш хувцалуш хинна хилар. «Гасан-Кулински хьун» юхкаш гучаяларо. Бакурча бухте хиво къайла яьккха «Караван-Сараян» лард, Апшеронски проливе 21 бIаь шу хьалха хинна, байна нах дIабийхка ийс кхеран кIий. Дербента юххе цхьан хана хинна тIо баьха моттигаш форда кIал хиларо хьахойт цхьан хана Каспий хIанзарчул тIехагIа хинна хилар.

ТIо боаккхаш хинначa цу моттигашкара тIо баьхаб Дербенте крепость еш VII-ча бIаь шере крепость яь йисте йоалаш цигара тIой кхахьаро гойт, цу хана Каспий тIеха хинна хилар.

Бакура «Караван-Сарай» яха крепость яьй XIII-ча бIаь шере. Цул тIехьагIа лакхдала доладеннад Каспе хий. «Города хьа тIа этта форд латт, цхьайола гIалаши крепоста пенаши къайла а даьха, маьждига гарга кхаьчад хий», яхаш яздаьд XV-ча бIаь шере ваьхача Iарбий писатела Бакух.

Цу ханна венецианеца Марино Сануто яздаьд: «Форда чура хий Iочуухаш къорг хиннай цу чу. Лаьтта аьгача дIайикъай из. Из бахьан долаш хIара шера цхьан геццa хий тIаккхет. ХIанзехьа а дукха городаш хIалак хиннай», яхаш. 1600 шера Иван Грозне Тирк фордах дIакхетача йилийта Терки яха крепость, массехк шу даьлча фордо къайлаяькхай.

Советски Iилмахочо академика Л. С. Берга Каспе боарам хьисапах хувцалуш доазув оттадаьд. Цу хьисапах Каспе доазув хIара 120 шу массаза доал хувцалу.

Цу хьисапах оттаьча диаграммах Каспе доазув 1960-чеи 2080-чеи шерашка лоацдала а 2020-чеи 2140-чеи шерашка шердала а деза. Цхьабакъда, вовзаш волча каспиеведа Б. А. Аполловс яхачох, «укх 10—20 шера а 100 шера а Каспийски форд зIамига бала беза». Цунна хетачох Каспи хувцалу климатически хьалагеи саго беча боахама балхагеи хьежжа.

Укх тIеххьарча бIаь шера Европе юккъера лаьрхIача температура цхьа градус совгIа лакхъеннай. Температура лакхъяларо Iанарца тIоадал дIаэцаро Каспийи цох дIакхета хийи зIамига даь ца Iеш, 3,6 миллион квадратни километр йолча ерригача басейна тIа тIоадал а кIезигъю.

Волга—Каспе чудоагIачарех кертера хий да. Цу чу доагIача хиша дахьача хих 80 процент хий лоац цо. Лоа дукха дийлхача шера Волга Каспе чудахь 300 кубически километрага кхаччалца дола хий, хIаьта лоа кIезига дийлхача шера—шозза кIезигагIа хий дахь цо.

Климатически хьала бахьанел совгIа, саго беча боахама балхаца дувзаденна а да бахьанаш. Волга-Каспе бассейне хIама дIаюв лаьташ дукхагIа дIалацаро, кIоарга оахам даро, кхашка лоа сецадаро, дуккха Iамарч а хий сеца моттигаш а яхкаро, Каспе чудода дукха хий эшаду.

Поволжье дукха городаш хьаеча бахача наха а производственни гIулакхашта а дукха хий дода. Юххера а Волга тIеи Кама тIеи йоккхий электростанцеш яхкаро. Iалаьмате йоккхий хий сеца моттигаш яро Каспе чудодача хин боарам лохбир.

Специалисташа даьча лоархIамаша хьахьокх, 1965 шу тIаэтташ Каспе хий кхы а кIезиглургхилар.

Нагахьа санна температура кхы а йIоахлуш дIахо йоде, 1970 шу тIакхоачаш Каспе хий цаI-шиъ метр лохлургда, хIаьта цун тIехе 76 квадратни километр кIезиглургья.

Каспе боарам беззача тайпара лелалургбарий-теш? Iилмано йоах, лелалургба. Тахан из де низ ба Iилмани техникани.

Гидропроекта Ленинградски филиала керттерча инженера Г. З. Дмитриевс проект оттаьй СССР-а Европейски даькъ тIара къилбаседера хиш Каспе чудохийтаргдолаш. Цу хиша лургдар 40 кубически километр хий да. Цхьабакъда, къилбаседерча хиша лургдола хий Каспена кIезига да.

Инженера М. М. Давыдовс СибирегIе хиш Каспе чу хьовзадеш йола проект оттаьй. Цу проектах из хургда шера 200 квадратни кубометр хий. Иштта дола дукха хий Каспе хьахьовзадаро Каспена хих кхоачам баь ца Iеш, Казахстанаи Юкъерча Азен республикаштеи хий доацаш дадача кхашка циллал хий а хулийтаргдар.

Цхьадолча даькъе Каспе боарам мабеззара хилийта йиш хургйолаш, проект а отаяьй профессора Б. А. Аполловс. Из дара форда къилбаседан оагIорахьа 76 эзар квадратни километр чулоаца моттиг фордах дIакъоастаеш 450 километр йIаьха сунт тоха еза. Из сунт техча Къилбаседа Каспе боарам шин метр лакхлургба. Ца торо хулийтаргда кемаш лелийта а чкъийрий лувца болчу а билла а.

Царех малагIа проект тIаэцаргья хаа хIинца хала ду. [illegible]

А. ЧЕРТИН.

(1959 шера 14 июне арадаьна «Комсомольская правда» тIара).

Харжархоша тIадехка гIулакхаш кхоачашду

1959 шера, 26-ча мае Ведениски районерча къахьегамхой депутатий районни Совета 7-ча созыва 2-гIа сесси хилар. Сессе дийцар райсовета депутаташа харжархоша тIадехка гIулакхаш кхоачащдарах.

Харжархоша депутаташта тIадехкача гIулакхех дукхагIа дараш районера наькъаши тIаьши тоаделта дувцаш хилар белгал а даь, 10 дийнахьа тIаьши наькъаши тоадара новкъостал де, аьнна районе мел болча харжархошка а берригача къахьегамхошка а кхайкарал дир сессе хиннача депутаташа.

Из кхайкарал дарагI 1-ча июне денз 10-ча июне кхаччалца хIара денна 930 саг аравоалаш 16 юрта 144 километр никъ тоабаьб, 120 тIий хьа а даьд, ремонт а яьй.

Къаьстта дика болх баьб хIара денна 910 саг ара а вувлаш 18 километр никъи 8 тIийи тоадаьча Белгатоевски юртсоветерча къахьегамхоша, хIара дийнахьа 550 саг балха ара а вувлаш 16 километр никъи 5 тIийи тоадаьча Элистанжински юртсовете бахача къахьегамхошеи иштта кхыча юртсоветашкарча къахьегамхошеи.

Н. АЛИРОЕВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета оргинструкторски отдела инструктор.

Керда периодически издани

Коммунистически парти масса хана а лоархIам беш хиннай В. И. Ленина яьххача бесса коллективни пропагандист а, агитатор а, организатор а йола печать дегIаяра.

1959 шера, июнь бетта денз политически литература пачхьалкхен издательствос арахецаргдолаш да «Агитатора библиотечка» яха периодически издани.

Цо доккха новкъостал дергда агитаторашта кердача формаех пайда а эцаш, наха юкъе агитационно-массови болх дIабахьа.

Цо новкъостал дергда агитаторашта ССКП XXI съездо тIаийца коммунизм хьалъяра программа а кхыйола теоретически проблемаш а вахарца бувзам а болаш наха дIахьеха.

Агитационни балха методика а, практика а, дешаш а хурга хаддаза издане тIа кепа детташ.

ХIанз цу изданена подписка дIахьош я республикера бувзама органаш.

ХIара партийни организаци декхарийла я массайолча предприятей а учрежденей а агитколлективашта «Агитатора библиотечка» яха издани Iалашъе.

КОЛКОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР бувзама Управлене печата отдела начальника болх дIахьош вар.

Фуд „Советски саг хозавер“

Цу темах лаьца яр вай республикерча Чехова цIерахча библиотеке хинна хаттарий а жопий а сайре.

Вечере хиннараша лекторага дукха хаттараш дир. Цар хеттар «МалагIа чулоацам болаш да советски сага хозал яха дешаш?», «Фуд из сага хоза оамалаш яхар?», «Мишта кхетае еза социалистически общежите бокъонаш, хIаьта хIана еза уж вахара юкъе увза?», «Тунеядцаша фу зе ду советски общества», иштта кхыдараш.

Шийга даьча хаттараштa доаггIача тайппара кIоарга жопаш дала вIаштIехьа даьлар политически а Iилман а кхетама лектор йолча Е. Б. Борисовай.

Из библиотеке вIашагIъелла вечер сакъердаме чакхъяьлар.

Халкъа искусство

Вай республикерча промыслови кооперацей халкъа изделешка хьажар-выставка йолаеннай.

Выставкага кийчо еш дика къахьегама толамаш даьхад Грознерча «Художник» яхача артела мастерашеи художникашеи. Тайп-тайпара йола 100 издели кийчъяьй артела болхлоша.

Дика кийчъеннай художественни сурташ дехка, елкаш козъеш йола хIамаш ю цехаш.

Арахецаш йолча хIамашта сурташ дехк гоьзача художникаша Осиповс, Вишневскаяс, Коротковас, иштта кхыбараша.

Г. АЛХАЗОВ.

Студентий-нефтяникий дипломни проекташ

Дипломни проекташ дIаяла болабеннаб Грозненски нефтяной института студенташ. Хьалхарча дипломни проекташа хьахьекхар научно-технически а, практически а оагIонгахьара студенташ дика кийчбенна хилар.

«КIоаргача насосни установка ремонташта юкъера юкъ йIаьхъярах» механически факультета студента Каграманов Артема оттаяь дипломни проект мехкдаьтта доаккхача чIоагIа лоархIаме а, пайдана а я. ДIахьекхалуш кхоача ца ялийта капронаца кхаьла хургйолча штангови муфтай конструкци а, технологи а оттаяьй автора ший проекта тIа. Цу тайпара муфташ 1100, 1260, 1315 метр кIоарга скважине техкай.

«34 дийнахь болх баьчул тIехьагIа лаьттагIара хьал а яьха хьежача шоаш хинначара меттахьа яьннаяцар муфташ. ХIанз юха скважине Iочу а яхийта болх беш я уж», — яхаш, язду тохкама акта тIа «Старогрознефта» 3-ча промысла 4-ча участка начальника А. А. Кабишевс, лаьттан кIалхарча ремонта мастера Н. П. Красножаровс, оператора А. А. Дудошкина. Боккха лоархIам болаш дика тохкама болх лоархIаш белгальяь яьккхай «Старогрознефта» керттерча инженера В. Г. Бабуковс «Мехкдаьттан скважинашка болх байташ йола винтовой насос» яха Гутенко Владимира дипломни проект.

Студента - геофизика А. Кагана радиоактивни изотопашца гидроразрыв яр а, из болх тахкар а пайданегIа хилар хьахьокхаш йола теоретически расчеташ кепа тохар могаяьй экзаменационни комиссе. Кепа тоха могаяьй Ш. Смотрицке дипломни проекта тIара расчеташ а.

Дипломни проекташ дIалуш ба кхы бола студенташ а.

А. ШЕВКУТА,
Грозненски нефтяной института студент.

Керда больница

Сунженски районерча къахьегамхошка дика совгIат кхаьчад укх деношка. Хьалъяь яьннай керда больница.

ДикагIа йолча медицински аппаратураца кийчъяьй кабинеташ, хIаьта дика говзал йола лораш а хургба цу чу болх беш.

Дикача планах из хьалъяр бахьан долаш цамогаш бараштa доаггIача тайпара гIулакх де торо хургья цу больнице. Дика столови а я больнице.

Р. АЛИЕВ.

Бахача наьха йоакхо ю

ХIанзалца хьа во дар БурокIалхар наькъаш. Юрта Совета председатель вола Гагиев Мухтар наькъаш тоадарга дика хьожаш хиларца, дика тоадаьд юрта юкъера а цунна хьатIа доагIа а наьхаш.

Бахача наха чоагIа эша тIий тулаш латт хIанз БурокIалхара. Из тIий тулача дакъа доацаш ба совхоза отделене управляющи вола Мурушев ИбрахIима Гусман а, иштта кхыбараш а. [illegible] бахача наьха пайдане гIулакх даьд цу.

Цу гIулакхаша дика [illegible] къахьегамхой вахар аттагIа хилийта.

У. ЮСУПОВ.

Юртарча, поселкерча, станицерча Советий председателий семинар

Нохч-ГIалгIай АССР-а Министрий Совето яь пхе дийнахьа йола республика юртарча, поселкерча, станицерча Советий председателий семинар 11-ча июне йистеяьлар. Семинар хилар шозза: 1-ча июне денз 5-ча июне кхаччалцеи 6-ча июне денз 11-ча июне кхаччалцеи. Семинаре хилар 130 саг.

Семинаре хиннараштa йийшар: «ССКП XXI-ча съезда решенеши къахьегамхой депутатий моттигерча Советий декхараши», «1959-ча шера республикерча колхозашеи совхозашеи тIаийца социалистически декхараш кхоачащдеча юртарча Советаша бе беза болх», «Нохч-ГIалгIай республика халкъа боахам дегIабоалабара ворхI шерара план», «СССР-а дунен халкъашта юкъереи чухьареи положени», «Наьха сакхетам чухь дисача дIаяхача заман воча гIулакхех доалача зулмахи из дIадаккхара наькъахи» яха лекцеш. Царна иштта йийшар «Юрта хьалбеча боахама а культура а гIирса хьакъехьа юрта Совето бе беза практически болх» яха а кхыйола а дуккха лекцеш.

Семинаре лекцеш йийшар: Нохч-ГIалгIай АССР-а Министрий Совета председатела заместителаша нн. Дороховси Слюсаревси, Госплана председатела нов. Брыксина, ССКП обкома лектора нов. Губина, «Ленина некъ» яхача газета редактора нов. Шаиповс, исторе, метта, литература, Iилма-тохкама института директора нов. Саламовс, хIаьта иштта республика Министерствайи ведомствайи хьалхле лелаеча дукккхача болхлоша, Нохч-ГIалгIай АССР-а Министрий Совета аппарата опытни болхлоша.

Моттигерча Советаша беча балха опыт йовзийташ семинаре къамаьлаш дир: Наурски районерча Калиновски станични Совета председатела нов. Гашина, Каргалински станични Совета председатела нов. Юрьевс, Орджоникидзевски станични Совета председатела нов. Выродовас, Горагорски поселкови Совета председатела нов. Приваловас, Гудермески районерча Брагунски юрта Совета председатела нов. Альтемировс, кхы дуккхабараша а.

Семинаре хиннараш республика краеведенен музее, «Красный молот» заводе, М. Ю. Лермонтова цIерахча театре хилар. Дуккхача Iилман - документальнии художественнии кинофильмашка а хьежар уж.

Н. ИВАНОВ.

Университет йистеяькхай

Ши бIаь гаргга саго йистеяькхай укх шера сайрийна дешаш йола ССКП Грозненски горкома марксизма-ленинизма университет. Деша баьгIараша университет йистеяккхара хетаяь вечер хилар укх деношка университета йоккхача зале. ДIадахача дешара шера итогехи дийша баьннараштa хьалхашка латтача кердача декхарехи лоацца доклад йир университета директора нов. Розензафта.

Университет йистеяьккхарех дукхагIа бараша дикеи тIехдикеи дIаелар экзаменаш. Хьалха дIаихача шерашка хиннaчул дуккха а дукхагIа деша хайшар дIадахача шера партийни, профсоюзни, комсомольски, боахама болхлой. Дикеи тIехдикеи дийша а дийша университет йистеяьккхар музыкальни училища хьехархочо нов. Аптекмана, № 4 йолча болхлой-кагирхой школа директора нов. Водяновс, хьехархоша Власенковс, Колесниковс, иштта кхыбараша.

М. АХРИЕВ.

Ремесленни училище дешархой спартакиада

Укх деношка йистеяьннай «Динамо» яхача стадионе хинна № 5 йолча ремесленни училище дешархой спартакиада. Цига дакъа лаьцар берригаш хIана бац аьнна болча кагийча наха а, мехкараша а.

Спартакиада юкъе дар спорта диъ тайпа: волейбол, футбол, нийса топ тохар, ейга атлетика.

Спорта диъэ тайпан яхье хьалхара моттиг яьккхай № 13 йолча группо, шоллагIа моттиг № 18-19 йолча группо яьккхай, кхоалагIа моттиг 22-ча группа кхаьчай. Къаьст-къаьстача дешархошта юкъе массарел котваьлар училище дешархо Кончицкий.

А. ТАРАМОВ,
№ 5 йолча ремесленни училища воспитатель.

Наьсарени Сунженскии футболистий къовсам

ЧIоагIа къовсам ба Наьсарени Сунженскии районий футболисташта юкъе латтар.

Шу хьалха духхьашха лайзар уж командаш. Цу хана счет 7 : 4 йолаш эшайир наьсархоша Сунженски района команда. ДIахо ловзаш нийсделар командай низаш. Кхозза лайзача котъяла магац цхьанна командана.

Дахача кIирандийнахь Ассинске Нохч-ГIалгIай АССР юрташкарча районашта юкъе хьалхара моттиг къувсаш лайзар наьсархойи сунженцаши. Соахка республика юрташкарча футболисташта юкъе чемпион хинначa сунженцаша ловза болабенна дукха ха ялалехь счет хьайийлар. Бакъда, кастта наьсархоша из юхадекхаш цар коанаIарех бургац чакхъяьккхар.

ШоллагIа йолча таймах ловза болабелча гIод техар сунженски команданна. Бакъда, Сидаков Султана шемIарга теха бургац сунженций вратара бе яхийтар бахьан долаш счет лакх ца луш йисар. Цу дийнахь счет 2 : 2 йолаш, цхьанне а толам боацаш лайзар командаш. Ала деза из иштта дале а наьсархой говзагIа а, дикагIа а лайзар, аьнна.

Х. АРАПИЕВ.

Ийдерхой Iехабечунна таIазар даьд

Грозненски шурий совхозерча райкоопа буфета заведующи хинна Н. К. Гузь торговле бокъонаш телхаяра бехкевеш йола материалаш кхаьчар следственни органашка. ГIулакх техкача материалаш тIа дувцар деррига а бакъхилар.

Н. К. Гузь бехке ва тIадилла товараш телара, дуача хIамах доагIачул сов ахча дахара, болхлой лоткъамаш теркал ца дара. Из бахьан долаш чувалла суд яьй цунна.

АЙДИНОВ,
Грозненски района прокурор.

РАДИОПЕРЕДАЧАЙ ПРОГРАММА

21-ча июне: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 7.35 — Информацеши хоамаши; 7.45 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.20 — «Сердало» газета обзор; 8.35 — «Къарцхал» яха сатирически журнал (гIалгIай меттала); 9.30 — РадиоладувгIархой заявкех концерт;

22-ча июне: 7.20 — Химех йола беседа (эрсий меттала); 7.35 — Информацеши хоамаши; 7.45 — «Юртарча библиотека корреспондент» передача (нохчий меттала); 8.45 — «Звеньевая Балоева Iайшет» очерк (гIалгIай меттала); 9.00 — Нохч-гIалгIай иллей концерт; 17.00 — «Цхьан цифрах дола дувцар» передача (эрсий меттала); 17.20 — «Парте ЦК июньски Пленума сийна ах шера план кхоачашъю оаха» передача (гIалгIай меттала). 17.35 — «Смотре сенга ладийгIар вай» концерт; 18.00 — «Вай лоалахой семилетка» передача (эрсий меттала); 18.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала); 18.40 — «Къонача рязанцаша санна» передача (нохчий меттала); 19.30 — Керда хоамаш (нохчийи гIалгIайи меттала»;

23-ча июне: 7.20 — «Грозненский рабочий» гаезта обзор; 7.35 — Информацеши хоамаши; 7.45 — Советски Союзереи доазол дехьареи хоамаш (нохчий меттала); 8.45 — «Валарца Iилмо лоаттабу къовсам» беседа (гIалгIай меттала); 9.00 — «СССР-а халкъий музыка»; 17.00 — «Юртарча клубашка парте 21-ча съезда решенеш пропагандировать ду» передача (эрсий меттала); 17.20— Советски Союзереи доазол дехьареи хоамаш (гIалгIай меттала); 17.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала); 17.40 — «Нохч-гIалгIай ладувгIа ашараш» концерт; 18.00 — «Юртбоахама болхлошта» передача (эрсий меттала); 18.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала); 18.35 — Керда хоамаш (нохчий меттала); 18.45 — «Советски къонача сага эздел» беседа (нохчий меттала);

24-ча июне: 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 7.35 — Информацеши хоамаши; 7.45 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.45 — «Советски кагирхой сий» беседа (гIалгIай меттала); 9.00 — «Иллеш доах халкъа иллиалархоша» концерт 17.00 — «Машин-наькъахой кийчлуш ба керда ялат дIа-хьа кхахьа» передача (эрсий меттала); 17.20 — «Парте ЦК июньски Пленума сийна шоаш тIаийца декхараш кхоачашдаьд» передача (гIалгIай меттала); 17.35 — «Халкъа иллеш» концерт; 18.00 — «Шоай дош кхоачашдаьд» передача (эрсий меттала); 18.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала); 18.40 — «Шерра гIа боаккхаш» аьнна передача (нохчий меттала); 19.30 — Керда хоамаш (нохчийи гIалгIайи меттала)

редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Тахан кинотеатрашка

Челюскиний цIерахча кинотеатре
Рокхса зал — «Ваня». Доладу 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.
ЗIамига зал № 1 — «Ваня». Доладу 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.
ЗIамига зал № 2 — «Салтий болхар». Доладу 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.
ЗIамига зал № 3 — «Салтий болхар». Доладу 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15.
22 июне денз ерригача 4 зала чу керда кинокомеди «Къар ца лур».

«Родина» яха кинотеатре
Iан зал — «Кхьала Iуйре» шера кхоъ дола художественни фильм. Доладу 9, 10.30, 12, 2.30, 5.30, 7.50, 10 с.
Аххан зал — «Сона езаш йола са миска нана». Доладу 8 с. 10 м.
«Малав бехке». Доладу 10 с.
22 июне денз ерригача 4 зала чу керда кинокомеди «Къар ца лур». Доладу 9, 10.40, 2.30, 4.10, 5.50, 9.40.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица 23. ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктохкама секретара — 2-25-72; корректорске 2-30-91; партийни вахарен экономикани отделий — 2-25-72.

СФ01073. 1918 шерарча 11-ча августа цIера вола типографи, Нохч-ГIалгIай АССР, г. Грозный, Революцен проспект, 30/3. Заказ № 3747.